

UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2019

Eliška Dětáková

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická

Reprezentace negativních genderových stereotypů mužství a ženství
v kramářských tiscích v 19. století

Eliška Děťáková

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2015/2016

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Eliška Dětáková**
Osobní číslo: **H14615**
Studijní program: **B6107 Humanitní studia**
Studijní obor: **Humanitní studia**
Název tématu: **Reprezentace negativních genderových stereotypů mužství a ženství v kramářských tiscích v 19. století.**
Zadávající katedra: **Katedra věd o výchově**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce sleduje reference o negativních genderových rolích v kramářských tiscích tzv. dlouhého 19. století. Cílem práce je stanovit podoby a formy ustanovování hraničních podob maskulinity a feminity, jakožto normativních principů formování genderových rolí u představitelů insitních vrstev 19. století. Heuristickou bázi tvoří soubor kramářských tisků a písní, uchovaný ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

[1] LENDEROVÁ, Milena, ed. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2009. Česká historie, sv. 21. ISBN 978-80-7106-988-1.

[2] LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie. 2011. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum, ISBN 978-80-246-1683-4

[3] SLABÁKOVÁ, Radmila. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2012. ISBN 978-80-7422-218-4.

Vedoucí bakalářské práce: **Mgr. Vladan Hanulík, Ph.D.**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. dubna 2016**

Termín odevzdání bakalářské práce: **31. března 2017**

prof. PhDr. Karel Rýdl, CSc.
děkan

L.S.

Ing. Jaroslav Myslivec, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2016

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 27. 3. 2019

Eliška Dětáková

PODĚKOVÁNÍ

Ráda bych poděkovala vedoucímu práce Mgr. Vladanu Hanulíkovi, Ph.D. a prof. PhDr. Karlovi Rýdlovi, CSc. za cenné rady a odborné vedení při zpracování bakalářské práce. Díky patří Mgr. Martině Halířové, Ph.D. a Mgr. Renátě Tetřevové za pomoc s přípravou kramářských textů.

ANOTACE

Práce sleduje reference o negativních genderových rolích v kramářských tiscích tzv. dlouhého 19. století. Cílem práce je stanovit podoby a formy ustanovování hraničních podob maskulinity a feminity, jakožto normativních principů formování genderových rolí u představitelů insitních vrstev 19. století. Heuristickou bázi tvoří soubor kramářských tisků a písní, uchovaný ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích.

KLÍČOVÁ SLOVA

dlouhé 19. století, maskulinita, feminita, kramářské tisky

TITLE

Comparison of contemporary negative gender stereotypes of masculinity and femininity and their historical roots in the 19th century

ANNOTATION

The work focuses on references about the negative gender roles in circular prints of the so-called long 19th century. The aim is to determine the manifestations and the forms of the establishment of a border forms of masculinity and femininity, as normative principles shaping the gender roles in poor population in 19th century. Heuristic-base is formed of the prints and songs, preserved in the collections of the east bohemia museum in Pardubice.

KEYWORDS

long 19th century, masculinity, femininity, circular prints

OBSAH

Úvod.....	11
1. Vymezení základních pojmů	13
1.1 Dlouhé 19. století	13
1.2 Insitní vrstva.....	14
1.3 Kramářský tisk	15
1.4 Gender	18
1.5 Mentalita	19
1.6 Negativní chování	19
2. Rozbor kramářských tisků z dlouhého 19. století.....	21
2.1 Časová píseň Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!.....	21
2.2 Historická píseň Mirlanda, vévodkyně Bretaňská.	23
2.3 Bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela.	24
2.4 Nejnovější popěvek To se vajs!	25
2.5 O přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách.....	25
2.6 O sedmeronásobném traviči Fr. Novotném z Komárova.....	27
2.7 Nová píseň K Žižkovu cestička ušlapaná.....	28
2.8 Nová píseň o zničení přísahy věrnosti.	29
2.9 Každé děvče rádo hochu švarného	30
2.10 Kukačka.....	31
2.11 Radost se smutným koncem.	31
2.12 Pro mládence a panny.....	32
2.13 Pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci.	32
2.14 Krkavčí matka	33
2.15 Má Zuzanka.....	34
2.16 Píseň ku oslavě Zemské jubilejní výstavy 1891.....	35
2.17 Píseň o hrůzné katastrofě, která se stala v uhelných dolech v Karviné.....	35

2.18	Píseň o loupežných vraždách, které spáchal Hugo Šenk.....	36
2.19	Píseň o utonutí dvaceti zákopníků.....	36
2.20	O velké povodni	37
2.21	Píseň o vraždách a samovraždě	38
2.22	Píseň pro šlechtné nevěsty	38
2.23	Smutná píseň desateronásobné vraždě	39
2.24	Smutná píseň loučení při pohřbu.....	40
2.25	O loupežné vraždě, kterou spáchali dva sedláci.....	40
2.26	Krvelačná nevěsta.....	41
2.27	Přesmutný konec věrné milenky	41
2.28	Vojánská složená ku potěše českých vojáků na pochodech a v ležení.	42
2.29	Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské	43
2.30	O nezdárném synu, který na svých rodičích vraždu chtěl spáchat.....	44
3.	Vymezení základních obrysů vývoje genderové problematiky v 19. století	45
3.1	Genderové role	45
3.2	Genderové stereotypy.....	46
3.3	Ideál genderového konstruktů	46
3.4	Feminismus aneb problém protikladu pohlaví.....	47
3.5	Identita mužství v dlouhém 19. století	48
3.6	Negativní formy maskulinity v kramářské písni	50
3.7	Identita ženství v dlouhém 19. století	52
3.8	Negativní formy feminity v kramářské písni	54
4.	Ilustrace člověka v dlouhém 19. století v kramářských tiscích	57
4.1	Dětství v dlouhém 19. století	59
4.2	Vzdělání v dlouhém 19. století.....	62
4.3	Manželství v dlouhém 19. století	63
4.4	Stáří v dlouhém 19. století	67

5.	Diachronní proměna mediálního obrazu maskulinity a feminity v kramářských tiscích	.69
5.1	Podoby maskulinity v kramářských tiscích	69
5.2	Podoby feminity v kramářských tiscích	70
	ZÁVĚR	73
	PRAMENY	77
	LITERATURA	80
	ONLINE ZDROJE	82
	SEZNAM OBRÁZKŮ	83

ÚVOD

Bakalářská práce se zabývá kramářskými texty a písněmi z dlouhého 19. století v genderovém kontextu. Předmětem této bakalářské práce jsou negativní genderové stereotypy mužství, ženství a jejich kořeny v dlouhém 19. století, které práce sleduje skrz kramářský tisk. Genderové charakteristiky pohlaví jsou odvozeny od literatury, jež je rozebírá pro 19. století. Práce neobsahuje anachronický aspekt, ani nevnáší ideje ze současnosti, ale hledá v kramářských tiscích, zda se v písních objevovaly stereotypy dobové, vzniklé v daném období. Časová omezenost pramenných zdrojů neumožňuje hledat chronologický vývoj stereotypů.

V první části bakalářské práce jsou obecně definovány základní pojmy dlouhého 19. století, jako jsou: insitní vrstva, kramářský tisk, gender, mentalita a negativní chování.

V druhé části bakalářské práce je uveden seznam použitých kramářských tisků, které jsou následně rozebrány. Práce obsahuje obrázky z těchto kramářských tisků, jež jsou v rámci druhé kapitoly popsány a následně zhodnoceny.

Třetí část bakalářské práce je věnována vymezením základních obrysů genderové problematiky v dlouhém 19. století. V práci dochází k představení typologie genderových rolí, genderových stereotypů a ideálního genderového konstruktu. Dále kapitola obsahuje vyjasnění termínu feminismus a následně shrnuje tři vlny feminismu, které jsou důležité k pochopení celé situace genderové problematiky v 19. století. Kapitola rozebírá identitu mužství a negativní formy maskulinity v kramářských tiscích, na které plynule navazuje identita ženství v dlouhém 19. století a negativní formy feminity v kramářských tiscích.

Ve čtvrté části se bakalářská práce zabývá vyjasněním, jaký byl člověk v dlouhém 19. století, stručně jsou rozebrány nejvýraznější období lidského života a to: narození, dětství, výchova dětí, vzdělání, manželství a stáří v 19. století. Tato kapitola odpovídá na otázku: „*Jaký měl člověk 19. věku pohled na svět a proč?*“ Základním zdrojem informací k této problematice byla využita odborná literatura, která je dostupná v českém jazyce a také sbírka kramářských tisků, jakožto primární heuristický zdroj práce. Jako příklady ilustrace každodenních situací jsou uvedeny kramářské písně, které dokreslují představu o člověku z tohoto období.

Pátá část práce se zabývá diachronní proměnou mediálního obrazu maskulinity a feminity v kramářských tiscích dlouhého 19. století. Kapitola se věnuje zhodnocení a reprezentaci kramářských tisků z tohoto období.

Jako sekundární zdroj byla použita literatura od autorů: Milena Lenderová, Radmila Slabáková, Eva Věšíňová, Pavla Horská, Eduard Maur, Jiří Musil atd. Informace, které uvádí

tito autoři jsou potvrzeny nebo vyvráceny vlastní analýzou z kramářských písní z období dlouhého 19. století, které jsou uchovány ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích. Tento pramenný korpus obsahuje ke dni 15. 1. 2019 2940 svazků. Obvyklý rozsah použitých tisků je dva až osm stran. I když existují i výjimky, tak kramářské písně většinou neobsahují rok vydání a na tisku se často neobjevuje ani zmínka o autorovi písně. V bakalářské práci je uvedeno 30 kramářských písní, z důvodu, aby splňovala katedrou daný počet stran a výrazně jej nepřesahovala. Dále jsou zde pečlivě vybrány tisky, které jsou stěžejní a tematicky nejdůležitější pro tuto práci. Časová omezenost a neurčitost těchto pramenných zdrojů neumožňuje hledat chronologický vývoj stereotypů.

1. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH POJMŮ

Následující kapitola je věnována teoretickému vymezení základních pojmů, jako jsou dlouhé 19. století, insitní vrstva, kramářský tisk, mentalita a negativní chování. Tyto pojmy jsou definovány z různých hledisek podle více autorů.

1.1 Dlouhé 19. století

Lenderová et al. (2011) uvádí, že každé století je ohraničeno dvěma letopočty, u 19. století se jedná o roky 1801 a 1900. Avšak dále autorka poukazuje, že v současnosti se často setkáváme s přívlastkem "dlouhé" 19. století, tento přívlastek vznikl tím, že mnoho autorů se zmiňuje o tom, že 19. století začíná již v století 18. Lenderová et al. (2011) vysvětluje, že příčinou, proč tyto dvě období autoři spojují je mnoho, a to díky odehraným událostem. Autorka dále upozorňuje, že se přihodilo hned několik historických událostí, jako byly například Velká francouzská revoluce (1789–1799), napoleonské války (1803 až 1815), nebo třeba josefínské reformy. (Lenderová et al., 2011)

Podle Hlavačka je důležité si uvědomit, že v českých zemích započalo koncem 18. století národní obrození, které se snažilo o obnovu češtiny a o vznik moderního českého národa i jako politické síly. (Hlavačka et al., 2014) Lenderová uvádí „*v průběhu dlouhého 19. století se velká neobyčejně různorodá habsburská říše proměnila z monarchie ovládané osvícenskými absolutismy, přes klasickou absolutistickou monarchii v čele s panovníkem z boží milosti, jehož faktické pravomoci byly ovšem čas od času modifikovány vládou určených mocných mužů*“. (Lenderová et al., 2011, s. 11) Horská, Maur a Musil (2002) upozorňují, že průmyslová revoluce měla vliv na Evropu i zámoří. Dle jejich tvrzení se postupně prosazovaly politické a hospodářské principy liberalismu. Dále dle autorů vznikaly nové státy, obměnil se vzhled města i venkova. To zapříčinilo, že se zrodil nový právní systém a tím se změnil způsob vlády. Horská, Maur a Musil se domnívají, že lidé začínají upřednostňovat jiné potřeby, hodnoty ale i věci, a tím postupně přichází téměř nový pohled na svět. (Horská, Maur a Musil, 2002) Kučerová se zmiňuje o tom, že jednou z důležitých změn byla změna v přístupu k ženám. (Kučerová, 1914)

Podle Hlavačky se proměnila i městská společnost a s ní se zrodila nová střední vrstva, lidé chtěli bydlet ve městech, viděli v tom naději na lepší život. (Hlavačka et al., 2014) Horská, Maur a Musil uvádějí, že to bylo zapříčiněné urbanizací a industrializací. (Horská, Maur a Musil, 2002) To potvrzují i Fialová et al., kteří dále konstatují, že podíl obyvatel českých zemí žijících ve městech se v průběhu 19. století více než zdvojnásobil a to způsobilo, že se města musela rozšiřovat a modernizovat. (Fialová et al., 1998) Lenderová et al. tvrdí: „*v průběhu*

industrializace pomalu probíhaly i změny v mentalitě, kde zůstaly zakonzervovány určité stereotypy veřejného i soukromého života.“ (Lenderová et al., 2011, s. 12)

1.2 Insitní vrstva

Lenderová et al. uvádí, že změny, které nastaly na přelomu 18. a 19. století, jejichž spouštěčem byla francouzská revoluce, zapříčinily zásadní změny ve struktuře obyvatelstva, a to že z dříve stavovské společnosti se stala společnost občanská. Habsburská monarchie stála na ekonomickém i sociálním vzestupu. Dále Lenderová et. al. poukazuje na to, že vznikla nová sociální vrstva podnikatelů a podnikání se stalo plnohodnotným zaměstnáním. Původ těchto podnikatelů byl různorodý, byli to šlechtici, měšťané, či příslušníci marginální společnosti. (Lenderová et. al., 2005)

Dle Lenderové et al. se struktura obyvatelstva v českých zemích v průběhu 19. století dělila na horní, střední a dolní vrstvy. Horní vrstva se vyznačovala tím, že řídila společnost a na základě své politické nebo ekonomické moci, mohla být označována za nejmocnější a neprestížnější složku společnosti. Tato společnost pružně reagovala na změny a regulovala fungování celé společnosti. (Lenderové et al., 2005) Lenderová et al. říká: *"po celé dlouhé 19. století tvořili příslušníci horních vrstev 0,5 – 1% populace českých zemí, tzn., že k nim kolem roku 1800 patřilo přibližně 23–45 tisíc osob, na konci 19. století 50 - 100 tisíc osob."* (Lenderová et al., 2005, s. 11) Podle Lenderové et al. významnou část společnosti tvořily střední vrstvy, ty se vyznačovaly dobově průměrným majetkem, středními příjmy, střední úrovní moci, ale i šetrností a spořivostí. Většinou tito lidé vlastnili domy, či zemědělskou půdu, nebo jiný majetek, tvořili 15 – 20 % populace, většinou šlo o sedláky, drobné a střední podnikatele, advokáty, lékaře, středoškolské profesory, novináře, státní i soukromé úředníky atd. Dále autorka tvrdí, že po roce 1849 se rozmohla státní a městská správa, armáda, školství, zdravotnictví, obchod, peněžnictví, svobodné povolání a tím vznikly další volné pracovní pozice pro vzdělané muže a později i pro ženy. (Lenderová et. al., 2005)

Dle Lenderové et al. (2005) je neodmyslitelnou součástí společnosti i dolní vrstva, či insitní, která se ve stavovské společnosti vyznačovala bídou, většinou šlo o nevědomé, bezprávné a nekvalifikované venkovské obyvatelstvo. Do této skupiny lidí patřili lidé na okraji společnosti: tuláci, žebráci, Cikáni. Do skupiny také spadali lidé z chudé střední vrstvy: dělníci, domkáři, chudí rolníci, dvorská i selská čeleď, služebnictvo, kuchaři, komorné, tovaryši v řemesle, manufakturách i v továrnách. Tito lidé si mimo své zaměstnání často museli přivydělávat i jinou činností, jako byla třeba výroba bižuterie, broušení kamenů, prádelnictvím, tkalcováním atd. (Lenderová et. al., 2005) Lenderová et. al se domnívá, že některé chudé ženy

si přivydělávaly i prostitucí. (Lenderová et. al., 2011) Lenderová et. al. upozorňuje: „*prostitutka stála na okraji společnosti pro činnost, která ji živila, pro morální normy, které porušovala, nadto se na obchod se sexem nabaloval zločin: násilí, omezování osobní svobody, únosy, vydírání, krádeže, vraždy.*“ (Lenderová et al., 2011. s. 162)

Dle Rheinheimera (2003) existují takzvané čtyři skupiny chudých lidí. Do první skupiny spadali lidé, kteří nepotřebovali podporu, ale neměli dostatečný kapitál, na vyřešení hrozící chudoby. Jednalo se o 60 – 80 % obyvatel. Druhou skupinou byli lidé, kteří byli závislí na podpoře od městské vrchnosti, od vesnické samosprávy, od církve a od dobročinných organizací. Těchto lidí bylo 5 – 22 %. Třetí skupina dle společnosti neměla nárok na podporu, protože nebyla společensky uznána. Šlo většinou o žebráky, podíl těchto lidí byl 2 – 10 % obyvatel. Do čtvrté skupiny spadali lidé, kteří se jako bezdomovci už narodili. Většinou šlo o středověké a novověké Cikány. (Rheinheimer, 2003) Dle Lenderové et al., industrializace od 30. - 40. let 19. století výrazně pomohla dolní vrstvě, protože část nekvalifikovaného venkovského obyvatelstva našlo uplatnění v průmyslové výrobě, dostalo novou příležitost a zrodila se nová sociální vrstva – průmyslové dělnictvo. (Lenderová et al., 2005)

1.3 Kramářský tisk

K definici kramářského tisku uvádí digitální knihovna kramářských tisků Špalíček (2018): „*jde o prozaický nebo písňový drobný tisk s nejrůznějšími náměty: dobové novinky, krimi, humor, katastrofy, lyrika, zázraky, modlitby a náboženské písně.*“ Havrda uvádí, že v druhé polovině 18. století dochází k rozvoji kramářských tisků a kramářských písní, i když nejstarší kramářská píseň z českého prostředí pochází z první poloviny 17. století. (Havrda, 2012) Šebesta uvádí: „*do českého 19. století vstoupila kramářská píseň bezprostředně po napoleonských válkách jako zlidovělý umělecký žánr, jenž vedle toho, že se stejně jako v předešlých staletích vyjadřoval téměř výhradně v českém jazyku, projevil i mimořádnou schopnost aktuálně reagovat na nejrůznější politické, náboženské a společenské situace, které se pak formou reportážní epiky dostávaly k širokým vrstvám obyvatel. Na počátku současného povědomí o kramářské písni stála guberniální sběratelská akce z roku 1819 zaměřená na píseň.*“ (Šebesta, 2011, s. 228)

Ottův slovník naučný Nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. (1934, s. 821-822) definuje kramářskou píseň: „*kramářská píseň, (též poutní, trhová a jarmareční) složka čes. Lidového zpěvu, projevující se v české lidové kultuře jednak ve své starší formě primitivního písňového dramatu se statickým obrazovým předváděním děje, jednak jako samostatná písňová forma českého lidového zpěvu, živelná po 300 let k-ým obchodem*

s tištěnými písňovými texty. “ Dále Ottův slovník naučný Nové doby (1934) uvádí, že v českých zemích během 16. - 19. století měla kramářská píseň podobu empirického zpěvu o novinkách. Ottův slovník naučný Nové doby (1934, s. 822) dále konstatuje: „*V oblasti české lidové kultury, která byla pro tento písňový jev kulturně připravena tradicí duchovního zpěvu a vyspělým písňovým kultem české náboženské reformace, prolínala zvolna s prodejem písňových tisků z trhové praxe, vázané na profesionální trhové zpěváčky, do lidového zpěvu a rozrostla se zde v obsáhlý samostatný písňový druh.*“ Dále Ottův slovník naučný Nové doby (1934) tvrdí, že kramářská píseň byla empirická, ale časem se z ní stala lyrika ceremoniální či svatební. Mimo to zpracovávala i nejrozmanitější světské i duchovní témata, a pozvolna se orientovala i na umělou píseň, tedy na píseň obrozeneckou.

Havrda (2012) popisuje tato témata převážně jako pochmurné povahy z biblických motivů, či se světskými náměty, dnes to jsou převážně jarmareční písně. Dalo by se říct, že to byla často jediná literatura chudých venkovských rodin. Havrda (2012) rozlišuje dva druhy kramářských písní a kramářských tisků, a to podle obsahu: písně církevní, ty se prodávaly převážně o poutích a čerpají náměty z bible (životy svatých, zázraky, poutními místy, atd) dále jde o písně světské, ty se zpívaly především na jarmarcích a trzích a většinou reagovaly na nějakou mimořádnou událost.

Straškovová vysvětluje: „*kramářské písně o kriminálních činech se řadí do skupiny zpravodajsko-historických písní, v nichž tematicky převažují skladby senzačně-zpravodajské.* (Straškovová, 2008, s. 99) Dále autorka uvádí, že se v nich můžeme dočíst o vraždách, sebevraždách, zhářství, loupežích, čarodějnictví, rouhání, i vedení hříšného, prostopášného života a jiných zločinech. Straškovová upozorňuje: „*skladby jsou velmi dynamické, plné naturalismu, barokní motiviky, zázraků a emocí. Postavy v nich vystupující se v průběhu děje nikdy nevyvíjí, představují vždy stabilní charakterové typy, jednoznačně záporné, nebo kladné, výjimku tvoří pouze napravení hříšníci.*“ (Straškovová, 2008, s. 99) Dále autorka uvádí, že popis osob se zaměřuje na podstatné osobní údaje, detailní popis přestupku, nikoliv popisu, jak osoba vypadala, respektive jakou měla pleť, oči či vlasy, to bylo zapříčiněné tím, aby neodváděli pozornost od žádoucí informace. (Straškovová, 2008)

Šebesta tvrdí: „*tvůrci kramářských písní s kriminální tematikou dobře ovládali psychologii prosté duše, která ve skrytu svého soukromí touží právě po těch afektech, jež kontrastují s malými poměry průměrné lidské bytosti – pro takový zájem o podřezávání krku, usekávání hlav, rukou a nohou, o krev, jež stříká na všechny strany.*“ (Šebesta, 2011, s. 231) Dále Šebesta uvádí, že autoři kramářských písní s oblibou líčili sadistické vraždy malých bezmocných dětí. Styl tohoto sadistického líčení byl klíčem k úspěchu písně, a tudíž i k výdělku

zpěváka. Autor také poukazuje na fakt, že vzdělání lidé touto nepřiměřenou krutostí opovrhovali. (Šebesta, 2011)

Kramářské písně z období dlouhého 19. století, které jsou uchovány ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích obsahovaly 2940 svazků ke dni 15.1. 2019. Ve sbírkách Východočeského muzea se mimo kramářských písní objevují drobné tisky, jako jsou například modlitby a špalíčky, tedy podomácku vázané knihy. Tyto špalíčky a modlitby se v bakalářské práci nevyskytují. Kramářský tisk ze sbírek Východočeského muzea v Pardubicích, je většinou zachovalý a čitelný. Obvykle se vyskytuje ve formě jednoho listu papíru, v původním formátu A2, který je následně přeložen na jednotlivé části, jež dále představují strany, které jsou v přibližném formátu A6. Obvyklý rozsah kramářských tisků je dvě až osm stran, každý tisk se od sebe počtem stran liší. Pokud tisk obsahuje méně stran než osm je vždy z původního listu vystřižen. Ve Východočeském muzeu v Pardubicích jsou jednotlivé kusy tisků pečlivě baleny ve speciálních archivních obálkách a poté uloženy v krabicích po cca 400 kusů.

Titulní strana kramářské písně je většinou nápaditá. Ve většině případů obsahuje černobílý obrázek, který obvykle znázorňuje téma písně. Pouze u třech, autorem této bakalářské práce vybraných písní, se obrázkový motiv opakuje. Obrázek je většinou zřetelný a dostatečně velký. Nad tímto obrázkem se nachází velkým a tučným písmem nadpis. Nadpis obsahuje název písně či tisku. Tento název je v rozsahu několika řádků a převážně předává nejdůležitější informace o obsahu písně, to znamená, o čem píseň pojednává, kdo v písni vystupuje, popřípadě je doloženo přesné datum události a místo děje. Pod obrázkem je v ojedinělých případech uveden autor obrázku, ale z velké části je autor obrázku neznámý. Pod obrázkem jsou vypsány informace typu: nakladatelství, tisk, náklady, ojediněle město výtisku. V některých tiscích se objevuje číslo tisku, které označuje pořadí konkrétní písně. Dané informace se nevyskytují u všech písní, leckdy jsou tyto údaje neznámé. Hlavní strana bývá v některých případech orámována ozdobným rámečkem.

Kramářské písně většinou neobsahují rok vydání, i když existují i výjimky, na tisku se často neobjevuje ani zmínka o autorovi písně, ale u některých tisků je autor uvedený. Pokud jsou tyto údaje známy, jsou uvedeny buď na titulní straně v dolní části pod obrázkem, anebo což je častější varianta, nachází se na úplně poslední straně pod poslední slokou. V některých případech se pod poslední slokou objevuje tučným písmem slovo „Konec“, či další malý ozdobný obrázek, například ozdobná čára či vlnka. Také se mezi textem v některých případech objevují drobné ozdobné ornamenty, které pravděpodobně přímo nenavazují na text písně, ale plní estetickou funkci a doplňují text po vizuální stránce.

Strany těchto kramářských tisků nejsou nijak označeny. Označeny jsou pouze sloky a to čísly. V některých případech nejsou označeny ani sloky textu, a to u textů, které jsou v rozsahu 2 – 4 stran, či jsou jinak logicky odděleny, například mezerou. Ve velkém množství tisků se na poslední straně vyskytuje věta „*Patisk se zakazuje*“, či „*Patiskovati se výhradně zapovídá*.“. V textu se občas objevují překlepy a chyby. Text kramářských tisků je ve většině případů psaný ozdobným tiskacím písmem, ale v této bakalářské práci, jsou zmíněny kramářské tisky, které jsou psány převážně neozdobným tiskacím písmem. Text je psaný dobovou mluvou, v písni jsou používány nespisovné výrazy, nářečí, a dnes již málo používané přirovnání a slova. Text se ve většině případů rýmuje. Obvykle v závěru kramářské písně zaznívá morální poučení a varování před podobnými činy. Dále písně nabádají posluchače, k úctě své rodiny a lásce. Zároveň písně vyzívají posluchače k různým ponaučením z chyb, aby díky tomu vedli spořádaný spokojený život. To potvrzuje i Šebesta: „*Po psychologické stránce je nejdůležitější poslední sloka, ke které je celý hrůzný příběh směřován. V ní nastává katarze, zpěvák i jeho publikum prožívají pocit duchovního očištění. Bohaprázdný zločinec je exemplárně potrestán, duše zbožných obětí stoupají k nebesům, víry v pozemskou i Boží spravedlnost bylo dosaženo.*“ (Šebesta, 2011, s. 235)

V bakalářské práci je uvedeno 30 kramářských písní, aby bakalářská práce obsahovala katedrou daný počet stran a výrazně jej nepřesahovala. Veškerý autorem této bakalářské práce použitý tisk obsahuje údaje o tisku a nákladech. Byli pečlivě vybrány zdroje, které jsou považovány za stěženi a nejdůležitější pro tuto bakalářskou práci. Příběhy žen a mužů, které jsou v bakalářské práci uvedeny, vždy pochází z chudé – insitní vrstvy, nebo se tyto chudé osoby nějak do příběhu zapletly. Kramářský tisk, který je použit v bakalářské práci, se převážně zaměřuje na podstatné osobní údaje, jako byla jména osob, které v písni vystupují, jméno místa, kde se děj odehrával a datum, kdy se příběh odehrál. Pokud tyto údaje byly známé. Dále je v písních pečlivě a detailně popsán přestupek či zločin, fyzický popis osoby v písni zaznívá jen ojediněle.

1.4 Gender

Šiklová definuje gender jako sociální pohlaví, které sleduje sociální a kulturně podmíněné rozdíly v současnosti, ale i minulosti mezi muži a ženami ve společnosti. (Šiklová, 1999) Hutečka a Slabáková (2012) konstatují, že termín gender se uplatňuje u empirického výzkumu a dalších metod, ale zároveň lze uplatnit i u teoretického obratu k jazyku. Dále uvádějí, že výrazy „mužský“, „maskulinní“, „mužství“, „maskulinita“ se dají v češtině většinou použít jako synonyma, avšak čtenář si musí dát pozor na to, že v angloamerické genderové literatuře se

gender překládá jako „pohlaví“ a evokuje spíše sociální roli, podobně jako „maskulinní“ a „femininní“. Pro upřesnění dodávají, že „maskulinní“ může znamenat „něco“ s mužskými charakteristikami, ať jde o osoby mužského, či ženského pohlaví. (Hutečka a Slabáková, 2012)

Podle Ratajové (2003) gender vyjadřuje myšlenku, že lidé se nerodí jako ženy ani jako muži, ale musí se ono sociální mužské a ženské chování naučit. Dále uvádí, že se gender zabývá společensky utvářenými postoji a modely chování, které jsou v dané společnosti zakotvené jako typicky mužské či typicky ženské. (Ratajová, 2003) Oakleyová se domnívá, že: *„pojem gender vyjadřuje sociální konstrukt, který vyjadřuje, že vlastnosti a chování spojované s obrazem muže a ženy jsou formovány kulturou a společností. Na rozdíl od pohlaví, které je univerzální kategorií a nemění se podle času či místa, působení gender ukazuje, že určení rolí, chování a norem vztahujících se k ženám a mužům je v různých společnostech, v různých obdobích či různých sociálních skupinách rozdílné.“* (Oakleyová, 2000, s. 171)

1.5 Mentalita

Lenderová (2011 s. 405.) píše: *„mentalita jako celkový způsob myšlení určité sociální skupiny je závislá na výchově, tradici, náboženských, politických, sociálních podmínkách, mohou ji pozměnit význačné události společenského i přírodního charakteru. Mentální projevy vycházejí rovněž z hierarchie hodnot dané společnosti či sociální skupiny, přičemž hodnotový žebříček zahrnuje jak postoje k záležitostem „vznešeným“ (čest, vlast, národ, hrdinství...), tak postoje k věcem naprosto „nevznešeným“, jako je jídlo, bydlení, hygiena, sexualita atd. Do dějin mentalit patří i problematika hierarchizace kultury, vztah mezi „nízkou“ a „vysokou“ kulturou.“* Burke (2006 s. 167.) se domnívá, že: *„dějinám mentalit náleží úkol zaplnit konceptuální prostor mezi historií idejí a sociálními dějinami.“*

Lenderová et al. (2005, s. 5) uvádí definici: *„mentalita je jako soubor psychických vlastností charakteristických pro obecně určitý věk (mentalita třetího věku), případně pro obecně určité geografické (tzv. „jižanská“ mentalita) či sociální (mentalita dolních vrstev) prostředí. Navenek ji tvoří příznačné a typické reakce lidí na vnější podněty, proto se někdy užívá označení kolektivní psychologie. Mentalita je kategorie vztahová, proto neexistuje jediná či jednotící mentalita, ale celá škála kvalitativně a obsahově odlišných mentalit, které je třeba analyzovat v těch společenských dimenzích a podmínkách, v nichž vznikly.“*

1.6 Negativní chování

Podle Tinkové: *„v josefínském trestním zákoníku z roku 1787 se objevila první formální definice trestného činu – jako svobodného a dobrovolného porušení platné právní normy, a to*

„se špatným úmyslem“ (čímž se vylučovaly činy neúmyslné).“ (Tinková, 2011 s. 11) Dále autorka uvádí, že definice trestného činu a pojetí zločinu zapříčinilo konec starého paradigmatu z 16. – 18. století a vznikl nový systém který především chránil a hájil život, práva a majetek občanů.

Ottův slovník naučný Nové doby (1934) uvádí, že jakmile se zrodil pojem zločin, lidstvo přemýšlelo, jak se mu bránit, tato obrana byla preventivní, aby ke zločinu nemohlo dojít, ale také to byla obrana represivní, aby byl viník řádně potrestán.

Dle Pokorného (2011) byly v 19. století nejčastějšími zločiny krádeže, které vyplývaly především z nouze a bídy. Je možné uvést, že krádeže závisely na hospodářských podmínkách a celkovém počtu přestupků. Krádeže a zločiny vrcholily při hospodářské krizi v 70 letech a nejnižší počet těchto deliktů byl roku 1891, kdy přibyly nové pracovní příležitosti. (Pokorný, 2011) Pokorný konstatuje: „Krádeže se zaměřovaly především na peníze a věci běžné spotřeby, potraviny, drůbež, prádlo, šatstvo; představovaly tak běžný způsob zvládnání obtížných životních situací, že se považovaly za normální.“ (Pokorný, 2011 s. 84) Dále autor uvádí, že lidé kradli také dřevo, přičemž zloději nepovažovali své jednání za nečestné a odsouzeníhodné, protože tento čin byl ve společnosti naprosto běžný a častý. Autor se zmiňuje o tom, že kradli muži, ženy ale i děti, které byly naváděny svými rodiči. (Pokorný, 2011 s. 84) Pokorný uvádí: „krádež byla buď zločinem, nebo přestupkem. Zločinem byla tehdy, když cena věci ukradené nebo věci ukradených (dohromady nebo po sobě) převýšila 25 zlatých - tedy 50 korun, nebo když byl zloděj opatřen puškou či jinou nebezpečnou zbraní.“ (Pokorný, 2011 s. 85) Dále autor poukazuje na fakt, že dalšími trestnými činy mohly být vraždy, ublížení na zdraví, ohrožení bezpečnosti vrchnosti nebo společnosti atd. (Pokorný 2011)

Rožánek poukazuje i na prostituci, která také byla považována za trestný čin. „Prostituce je jen tvar, ve kterém se jeví a uplatňuje ve veřejném životě kriminalita ženy.“ (Rožánek, 1903, s. 259)

2. ROZBOR KRAMÁŘSKÝCH TISKŮ Z DLOUHÉHO 19. STOLETÍ

V následující kapitole je rozebrán vzorek 30 vybraných kramářských písní z dlouhého 19. století, které jsou uloženy ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích. V kapitole je uveden název písně, místo, kde se písňový příběh odehrává, hlavní postavy příběhu, stručně je rozebrána zápletko děje, která bude rozšířena v jiných kapitolách. V kapitole je vždy popsán konkrétní kramářský tisk, jak vypadá a co obsahuje. Pokud kramářská píseň obsahovala obrázek s referenční hodnotou vůdčí problematice genderových konstruktů je v kapitole také uveden.

2.1 Časová píseň Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!

Píseň sepsal Ant. Semecký – Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze. Příběh písně se odehrává na pěšině u kostelíčka, na bohatém statku a na hřbitově. V písni vystupují tři postavy, které nejsou pojmenovány. Hlavní postavou je mladý muž, který se stane vojákem. Tato postava je naivní, věří své dívce, která ho později zradí. Voják se nedokázal s touto nepříjemnou záležitostí smířit, odmítal zapomenout a zamilovat se do jiné osoby, a proto v závěru písně spáchal sebevraždu. Další postavou písňového příběhu je mladá dívka, pro kterou tento voják zpívá. Dívka je chamtivá, nevěrná a nedočkavá. Děvče má submisivní povahu, nechá se ovládat, týrat a v závěru písně si uvědomí, že není šťastná. Poslední postavou je bohatý sedlák, který si neváží své ženy, hýří penězi a holduje alkoholu. Hlavní zápletkou příběhu je neopětovaná láska.

Text se dělí na 4 sloky, které nejsou označeny číslicemi. Jednotlivé sloky jsou odděleny mezerou a jsou proloženy refrénem. Refrén se čtyřikrát opakuje. Kramářský text obsahuje mnoho zdobnělin například: milka, slavíček, stateček, siroteček, dívenka. Text se rýmuje a obsahuje lidové výrazy například: pranic, hospodu. Samotný tisk obsahuje 4 strany, které nejsou nijak označeny. Kramářská píseň obsahuje celkem 3 obrázky. První obrázek znázorňuje zpěváka, který sedí na židli a hraje na strunný nástroj. Zpěvák má dlouhé husté vlasy a vousy, je čistě a slušně oblečený. Zpěvákův oděv se skládá z tmavé košile s dlouhým rukávem, kalhoty má světlejší barvy, než je košile. Boty jsou pravděpodobně kožené polobotky s podpatkem. Obuv má zpěvák zřetelně a poctivě naleštěnou, na obrázku je zřetelný lesk obuvi.

V pozadí se nachází kus nábytku. Zpěvák pravděpodobně sedí v uzavřené místnosti. Součástí tohoto obrázku je ozdobný název písně, který je zakomponovaný do pozadí obrázku.

Obrázek 1 Zpěvák z písně: Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!

Druhým obrázkem v této kramářské písni je ozdobný ornament, který dle autora bakalářské práce s textem nesouvisí. V textu je pravděpodobně přidáný, z uměleckého hlediska. Tento obrázkový výjev se nachází na druhé straně kramářského textu. V bakalářské práci není uveden, protože nemá referenční hodnotu vůči problematice genderových konstruktů a je pouze dekorem. Třetím obrázkem, jsou dvě masky. Pravděpodobně jsou tyto masky v textu znázorněny z důvodu, že značí faleš a přetvářku. Na levé straně je znázorněna maska mužská. Tato maska může znázorňovat chlapcovo trápení, smutek, žal, pocit zrady a oklamání, zoufalství a krutost osudu. Druhá maska je dívčího vzhledu, nachází se na pravé straně a opírá se temenem o temeno mužské masky. Tedy každá maska hledí na jinou stranu. Ženská maska pravděpodobně značí krutost, lež, intrikářství, závistivost, zlomyslnost, faleš, touhu po bohatství, nemravné chování a nepoctivé a zákeřné jednání. Za těmito maskami se v dále nachází strunný hudební nástroj. Pod maskami leží pergamen s textem.

Obrázek 2 Dvě masky z písně: Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!

2.2 Historická píseň Mirlanda, vévodkyně Bretaňská.

Píseň byla napsána v Příbrami. Skladem a k dostání byla u Eug. Petersona. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.

Příběh této písně se odehrává v Anglii, na bojišti, na zámku a na popravišti. V příběhu vystupuje velké množství postav. Dle autora bakalářské práce je nejdůležitější postavou Mirlanda, která se vyznačuje svou důvěřivostí, věrností, poslušností a submisivní povahou. Další důležitou postavou je kníže Artuš, který plní své povinnosti v boji, veškerou energii věnuje důležitým věcem jako je budoucí bezpečnost Angličanů a mír. Artuš má velice náročnou funkci a plní ji svědomitě, nemá čas věnovat se prověřováním svých nejbližších. Věří těm, kteří předloží důkazy. Další postavou je Jerad, který je bratrem Artuše. Jerad je negativní postavou, lze je mazaný, zákeřný a zkažený. Další postavou je Bertrand, který je synem Artuše a Mirlandy. Bertrand se vyznačuje svou pracovitostí, odvahou a přesvědčovacími schopnostmi. V písni se objevují další postavy jako jsou sluhové, porodní bába, chůva, novorozeně, stráž, dav lidí na popravišti atd.

Text se dělí na 26 slok, které jsou označeny číslicemi. Jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a číslicí. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský text je v rozsahu osmi stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se objevuje tiskacím velkým písmem slovo „konec“. Text obsahuje pouze jeden obrázek, který se nachází na titulní straně. Na obrázku je znázorněna klečící spoutaná Mirlanda vévodkyně Bretaňská. Titulní strana je ozdobně orámovaná.

Obrázek 3 Titulní strana historické písně: Mirlanda, vévodkyně Bretaňská

2.3 Bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela

Celým názvem „*Nejnovější píseň žalostné a pravdivé události, kterak bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela, což se stalo v měsíci srpnu roku 1885 v jednom městě blíže Tábora. Tisk Al. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.*“

Příběh této písně se odehrává ve městě nedaleko města Tábora. V písni vystupují čtyři osoby, které nejsou pojmenovány. Hlavní postavou je mládenec, který je líný, nezaměstnaný a lhostejný vůdčí svému okolí. V první části písně tento mládenec nestojí o svého syna ani o svou dívku. V druhé části písně si uvědomí, že mu dítě chybí a chtěl by syna. Druhou postavou je dívka, která je naivně zamilovaná. Později tato dívka porodí syna, kterého její mládenec odmítne. Dívka si uvědomí, že ji bude lépe bez mládence a odejde od něj i s dítětem. V písni se již tato postava nevyskytuje. Další postavou je čerstvě narozený syn, který v průběhu písně zmizí a objeví se až vyroste v malého chlapce. Další osobou je vdaná neplodná žena, která je nevěrná svému prvnímu muži. Postava ženy v průběhu písně ovdověla a následně si vzala líného mládence za muže. Tato postava je negativní, je zlá a žárlivá.

Text kramářské písně se dělí na 27 slok, které jsou označeny číslicemi. Jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a číslicí. Kramářská píseň nemá refrén. Text je v rozsahu 5 stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se objevuje čára, která pouze odděluje text písně od textu, který informuje o nakladatelství, není z pohledu tématu práce přínosem, proto zde není uvedena. Kramářský tisk obsahuje pouze jeden obrázek, který se nachází na titulní straně. Obrázek je malého rozměru a málo zřetelný, pravděpodobně znázorňuje malého uškrceného chlapce. Tento obrázek také připomíná anděla anebo nahou ženu. Postava má zamýšlený, smutný výraz v tváři a leží nejspíš na kamenném podkladu, může to být skála, nebo velký balvan. Obrázek postavy je zakomponován do přírody, přičemž se tedy postava nachází v obložení keřů a květin.

Obrázek 4 Ukázka z písně o žalostné a pravdivé události, kterak bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela

2.4 Nejnovější popěvek To se vajs!

Tento popěvek sepsal Jindřich Schmiedt. Tiskem Jul. Janů v Praze. – Nákladem M. Kantorové. Příběh této písně se odehrává v pivnici. Vystupující osoby nejsou pojmenovány ani z písně není zřejmé kolik osob v písni vystupuje. Je jasné, že se v této písni vyskytují pouze muži. Tito muži chválí mládí a krásu žen, ale o žádné konkrétní ženě píseň nepojednává. Píseň byla zpívána skupinou několika mužů, kteří si přivydělávali v hudební pochodové skupině „kutálka“. V písni lze zaznamenat krutý život chudých lidí a jejich touhu po bohatství, nic nedělání, holdování jídlu, pití alkoholu a nezávazného sexu. V písni se výrazně odráží lidská chloub, tvrdohlavost, lehkovážnost a lenost.

Text se dělí na 16 slok, které nejsou označeny číslicemi. Jednotlivé sloky se rýmují a pokaždé končí souslovím „To se vajs!“, což bychom mohli přeložit do dnešní mluvy jako „To se ví!“. Jednotlivé sloky jsou od sebe odděleny mezerou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský text je v rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se objevuje věta „Patisk se zakazuje.“ Tato kramářská píseň obsahuje pouze jeden obrázek. Kde jsou zobrazeni dva potulní zpěváci u lampy na náměstí ve městě.

Obrázek 5 Ukázka obrázku z kramářské písně s názvem: Nejnovější popěvek „To se vajs!“

2.5 O přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách

Celým názvem: „*Nová a pravdivá píseň o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889, což v této písni nejlépe se vyrozumí. Nakladatelem Karla Pavlica. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci. Sepsal a na svůj náklad vydal Karel Pavlica, zpěvák ve Valašském Meziříčí.*“

Tato píseň se odehrává v Jižních Čechách. Nevystupují zde konkrétní osoby, píseň obsahuje podrobný popis průběhu povodní v roce 1889.

Text kramářské písně se dělí na 13 slok, které jsou označeny číslicemi. Jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a číslicí. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářská píseň se rozkládá na třech stranách. Kramářský tisk nekončí písni, ale vylíčením. Tomu jsou věnovány čtyři strany, které slouží k vylíčení události, tedy stručným popisem události, který se nerýmuje. Kramářský text je tedy v celkovém rozsahu sedm stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se objevuje ozdobný ornament. Text obsahuje celkem pět obrázků. První obrázek se nachází na titulní straně. Obrázek znázorňuje dlouhovlasou ženu, nejspíše z movitější rodiny. Žena utěšuje dvě spící děti, které spokojeně spí na jedné posteli. Postel působí honosným dojmem. Na obrázku lze spatřit velké okno, za nímž se bouří obloha a z obrázku je patrné, že se počasí v blízké době neslituje a bude pršet dál.

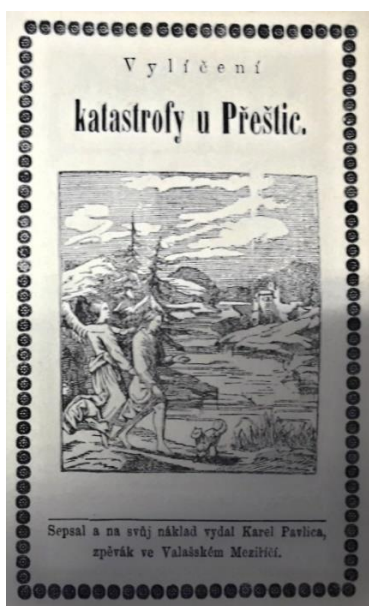
Obrázek 6 Ukázka obrázku z titulní strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889

Druhý obrázek pravděpodobně znázorňuje nešťastnou osobu, nejspíš dítě, nebo mladého chlapce. Chlapec hledící na stále stoupající hladinu vody. Z obrázku je patrné čiré zoufalství a bezmoc zabránit vodě ničit krajinu, domy i životy.

Obrázek 7 Ukázka z druhé strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889

Další obrázek znázorňuje dvě prchající osoby se smutným a ustaraným výrazem ve tváři. Na obrázku lze spatřit i prchající zvíře, které utíká před krutostí přírody. Z obrázku je patrné, jak se hladina vody zvyšuje a přetéká přes cestu. V dálce jsou vidět spadané stromy. Dále se na obrázku objevuje ještě neroztátý sníh, který předpovídá další příbytek vody. Na obrázku je znázorněné zamračené nebe, z kterého lze usoudit, že pršet v blízké budoucnosti nepřestane. Celý obrázek je následně ozdobně orámován. Rámeček tohoto obrázku se skládá z malých kuliček, v těchto kuličkách jsou vykresleny mále kvítky, které jsou okem málo zřetelné a vpíjí se do sebe. Celkově je tento obrázek velmi propracovaný.

Obrázek 8 Ukázka obrázku z páté strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889

Dále se mezi textem objevují drobné ozdobné ornamenty, které pravděpodobně přímo nenavazují na text písně, ale plní funkci designu a doplňují text po vizuální stránce. První ozdobný ornament, nejspíše představuje lusk, či nějaký dechový hudební nástroj. Druhý obrázek pravděpodobně znázorňuje nějakého opeřence. Třetím ozdobným ornamentem je kalich. Tyto obrázky v bakalářské práci nejsou uvedeny, protože přímo nesouvisí s analýzou genderu.

2.6 O sedmeronásobném traviči Fr. Novotném z Komárova

Celým názvem: „*Nová hrůzostrašná a truchlivá píseň o sedmeronásobném traviči Fr. Novotném z Komárova, který během 8 roků sedm nevinných dětí se světa sprovodil, začez 25. února 1899 v Chrudimi na popravišti skončil. Sepsal Ant. Semecký – Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, Karlova ul. 184.*“

Příběh písně se odehrává v Komárově. Vystupují zde 3 postavy. První osobou je vrah jménem Novotný, který neměl rád děti, a proto je zabíjel. Dalšími postavami jsou dvě ženy, které nejsou pojmenovány. Obě postavy žen si jsou podobné, obě se trápily ze ztráty svých dětí. Novotný nemohl vytrpět žal první ženy, a proto si našel druhou ženu. Druhá žena Novotného přišla na to, že Novotný jejich dítě otrávil. Následně byl za své činy potrestán.

Text kramářské písně se dělí na 13 slok, které nejsou nijak označeny, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou. Opět tato kramářská píseň neobsahuje refrén. Kramářský tisk je v rozsahu čtyř stran, přičemž strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se objevuje ozdobný ornament. Text obsahuje celkem čtyři obrázky. První obrázek se nachází na titulní straně. Obrázek znázorňuje oběšeného traviče Novotného. Postava Novotného se nachází na popravišti, je slušně oblečený, má tmavé vlasy, tmavý knír a zavřené oči. Kolem krku má utáhnutou smyčku, obrázek znázorňuje, jak Novotnému z hlavy padá klobouk. Kolem popraviště jsou nějaké osoby včetně četníka, který dohlíží na popravu. Obrázek vypadá velice věrohodně, číší z něj respekt a varování před podobnými činy, kterých se dopustil Novotný.

Obrázek 9 Oběšený travič Novotný

Dalšími obrázky jsou opět ozdobné ornamenty, které pravděpodobně přímo nenavazují na text písně, ale plní funkci dekoru, a proto v bakalářské práci nejsou uvedeny.

2.7 Nová píseň K Žižkovu cestička ušlapaná.

Sepsáním a nakladatelem Anděly Pokorné. Tiskem Jul. Janů v Praze. Příběh písně se odehrává na vesnici a v místní hospodě. Píseň vypráví příběh o dvou mladých zamilovaných lidí. První postavou je Andulka, a druhou postavou je Pepíček. Píseň se prolíná ženským

i mužským hlasem. Andulka vysvětluje Pepíčkově, že si ho nemůže vzít za muže, protože si to rodiče nepřejí z ekonomických důvodů. Anička pochází z bohaté rodiny a je velice zamilovaná do Pepíčka, přesto s rozhodnutím rodičů nemůže nic udělat. Pepíček se snaží Andulce vysvětlit, že peníze nejsou důležité, klade důraz na lásku a svou pracovitost, která by je uživila.

Kramářská píseň se rozkládá na 3 stranách. Kramářský tisk je složen ze dvou písní. Text první kramářské písně se dělí na 10 slok, které nejsou nijak označeny, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou. Tato první píseň je v rozsahu 2 stran. Refrén se v této první kramářské písni nevyskytuje. Často se ve skocích objevuje oslovení „Nanyňko, Nanyňko, Nanyňko má“, nebo „Andulko, Andulko, Andulko má“. V písni se objevuje stručný popis dívky, která je modrooká s červenými tvářičkami. Fyzicky popis chlapce v písni nevyznívá, pouze píseň poukazuje na jeho chudobu, pracovitost a touhu po hezkém děvčeti. Druhá píseň z tohoto kramářského textu je označena římskou číslicí II. Obsahuje šest slok a celkový rozsah této písně je na jedné straně tisku. Kramářský tisk je v celkovém rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje celkem jeden obrázek. Tento obrázek se nachází na titulní straně a znázorňuje zamilovaný pár dvou mladých lidí.

Obrázek 10 Zamilovaný pár mladých lidí

2.8 Nová píseň o zničení přísahy věrnosti.

Popěvek sepsal Václav Slavík. Náklad a vydáním Josefa Chládky z Heřman. Městce. Píseň se neodehrává v konkrétním místě, obsahuje dvě postavy, které nejsou pojmenovány. První postava je mužská, která vypráví celý písňový příběh. Tento muž je zhrzený láskou, je nešťastný, že ho jeho milá přestala mít ráda. Druhou postavou je žena, která si je jistá, že je jejich vztah nemá budoucnost a nechce již ve vztahu s tímto mužem pokračovat.

Kramářský text obsahuje dvě písně. První píseň se zpívá jako duet. Obsahuje 11 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi a jsou od sebe odděleny mezerou. Pod poslední slokou

je tiskacím písmem napsané slovo „konec.“ Píseň je v rozsahu 2 stran. Druhá píseň je označená římskou číslicí II. a skládá se z šesti slok, které jsou označeny arabskými číslicemi. Pod poslední slokou je tiskacím písmem napsané slovo „Konec.“ Celkový rozsah této písně je na 1 straně tisku. Kramářský tisk je v celkovém rozsahu čtyř stran, které nejsou žádným způsobem označeny. Text obsahuje celkem jeden obrázek. Tento obrázek se nachází na titulní straně a znázorňuje dvě rozmlouvající osoby. Jedna osoba představuje ženu a druhá muže. Muž s hustými vlasy a knírem vypadá, že ženu dychtivě přemlouvá a prosí. Žena má neutrální výraz a trochu se hrbí, jako by jí byl rozhovor nepříjemný. V pozadí je vidět přírodní krajina. Následně je celý obrázkový výjev orámován ozdobným rámečkem.

Obrázek 11 Přísahy věrnosti

2.9 Každé děvče rádo hocha švarného

Celým názvem: „*Nová píseň pod názvem „Každé děvče rádo hocha švarného“ Nakladatelem Edvarda Paula ze Slaného. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Zmíněná kramářská píseň nemá konkrétní místo děje ani nevypravuje příběh o konkrétních postavách. Píseň je čistě informativní o novinkách a o proběhlých událostech.

V textu jsou použité lidové a nespisovné výrazy, jako jsou například „šístky“. V písni se objevuje slovní výraz „mazali jsme šišky“, který pravděpodobně značí pití alkoholu a hraní karet. V textu se objevují zdobněliny jako například „mužiček“ a „ženuška“. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na šest slok, které jsou označeny arabskými číslicemi,

jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny. Nad první slokou a pod poslední slokou se objevuje ozdobný ornament. Text obsahuje celkem tři drobné obrázky, které plní funkci ozdoby a nevyjadřují konkrétní věc.

2.10 Kukačka

Celým názvem: „*Nová píseň pod názvem: „Kukačka“*. Nákladem a sepsáním Jos. Flody. Tiskem Jana Spurného v Praze.“ Zmíněná kramářská píseň se neodehrává na konkrétním místě a postavy které se zde vyskytují nemají konkrétní jména. Tato píseň pravděpodobně vznikla jako výstraha všem děvčatům před promiskuitními chlapci. Kramářský text obsahuje dvě písně. První píseň obsahuje 10 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi a jsou od sebe odděleny mezerou. Píseň je v rozsahu tří stran. Druhá píseň se zpívá jako duet, který je rozdělen na „on“ a „ona“. Druhá píseň se skládá z 8 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi. Pod poslední slokou je tiskacím velkým písmem napsané slovo „konec.“ Pod tímto slovem se dále nachází věta „Patisk se zapovídá.“. Celkový rozsah této písně jsou tři strany. Kramářský tisk je v celkovém rozsahu šest stran, které nejsou žádným způsobem označeny. Text obsahuje celkem dva obrázky. První obrázek se nachází na titulní straně a znázorňuje kukačku obecnou. Další obrázek je ozdobný ornament, který pravděpodobně přímo nenavazuje na text písně, ale plní funkci designu a doplňuje text po vizuální stránce, a proto v bakalářské práci není uveden.

2.11 Radost se smutným koncem.

Celým názvem: „*Nová píseň pod názvem: Radost se smutným koncem. Sepsáním a nákladem Jos. Teisingra. Tiskem Jana Spurného v Praze.*“

Zde uvedená kramářská píseň neobsahuje konkrétní místo události, ani neobsahuje konkrétní jména postav. Opět se jedná o píseň, která sloužila jako možná prevence před předčasným nemanželským sexem. Píseň dávala mladým dívkám odstrašující příklad. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 14 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny.

Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně a znázorňuje chudou dívku a vojáka.

Obrázek 12 Chudé děvče a voják

2.12 Pro mládence a panny.

Celým názvem: „*Nová píseň pro mládence a panny. Tiskem Jana Spurného v Praze. – Nákladem vlastním.*“ Kramářská píseň nemá konkrétní místo děje. Píseň zpívá žena, která popisuje své požadavky na budoucího manžela. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na sedm slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu dvou stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a znázorňuje ozdobnou vázu, plnou bohatých rozkvetlých květin. Tento obrázek je ozdobně orámován květinovým vzorem.

2.13 Pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci.

Celým názvem: „*Nová píseň pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci. Nákladem a sepsáním Františka Haize. Tiskem Jana Spurného.*“

Tato kramářská píseň opět neobsahuje informace o konkrétním místě děje ani neudává konkrétní jména postav. Píseň slouží jako varování mladých slečen před možnými svůdníky. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na osm slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou je tiskacím písmem napsané slovo „konec.“ Text obsahuje jeden

obrázek., který se nachází na titulní straně a znázorňuje dvě sedící rozmlouvající postavy. Obě dvě postavy sedí nejspíš na kopci, skále či balvanu. Jedna postava představuje ženu v chudých šatech a druhá postava představuje muže oblečeného do slušných šatů. Obě postavy se na sebe dívají. Obrázek není moc zřetelný, ale pravděpodobně žena svírá v náruči malé dítě zavinuté v dece. Muž v rukou svírá pravděpodobně strunný hudební nástroj, který připomíná kytaru. Obrázek postav je zakomponován v přírodní krajině, postavy se tedy nachází v obložení keřů a květin. Pod tímto obrázkem se nachází věta „Patisk se zakazuje.“

Obrázek 13 Ukázka obrázku z písně pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci

2.14 Krkavčí matka

Celým názvem: „*Nová píseň. Krkavčí matka. Hrozné vraždě malé Růženky. Sepsáním a nákladem Božy Nováka z Prahy. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Písňový příběh se odehrává blízko Prahy. V příběhu vystupují 3 postavy, nejdůležitější postavou je Františka Hejkalová. Františka pocházela z insitní vrstvy. Nikdy neměla lehký život, uvědomovala si svou chudobu a snažila se vydělat si peníze. Zamilovala se a porodila nemanželské dítě, čímž se dostala do obtížné sociální, ba dokonce těžké existenční situace. Svou situaci vyřešila v afektu a ze zoufalství, svého činu litovala a sama se k činu přiznala. Další postava, která se v písni objevuje je zloděj jménem Vašek Kalivoda. Vašek byl otcem nemanželského dítěte, snažil se nově vzniklou rodinu zaopatřit krádeží. Přemluvil Františku, aby mu s loupeží pomohla, ale byli vyzrazeni a následně oba dva zavřeni ve věznici. Vašek ve věznici spáchal sebevraždu. Další postavou je malá Růženka, která je nemanželským dítětem Františky a Vaška. Růženka vyrůstala v náhradní rodině, ale po propuštění Františky z věznice šla do matčiny péče. Čímž se Růžence zpečetil osud a v mladém věku byla svou vlastní matkou zabita.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na osm slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Kramářský tisk je v rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se nachází drobný ozdobný ornament. Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a znázorňuje hrob malé Růženky. Z hrobu vyčnívá lidská ruka. Nad hrobem se sklání šílená matka Františka., která si jednou rukou stírá slzy z obličeje do chudých šatů. V druhé ruce Františka svírá, pravděpodobně předmět, kterým svou dceru zabila. Na obrázku je zobrazena i mužská postava, která v rukou svírá meč. Tato postava má na hlavě klobouk, jinak je zahalená v plášti. Mužské postavě není vidět do tváře, protože stojí čelem k hrobu. Tato postava nejspíše představuje četníka, nebo ducha mrtvého partnera Františky, tedy zloděje a otce mrtvé Růženky.

Obrázek 14 Ukázka z písně Krkavčí matka

2.15 Má Zuzanka.

Celým názvem: „*Nová píseň: Má Zuzanka. Tiskem a nákladem V. Augusty, dříve Jos. Bergrovo v Litomyšli. – 1248. Napsal J. J.*“

Písňový příběh se odehrává na statku. Nejmenovaný chlapec vyznává lásku milované dívce. Celá píseň je charakteristikou ženy jménem Zuzanka, která je šetrná, pracovitá, šetrivá, hospodárná a skromná.

V textu můžeme spatřit velké množství přirovnání. Například Zuzanka má červené tváře, jako má telátko. Je upovídána jako malé housátko. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 10 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu čtyř stran, strany nejsou nijak označeny.

Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a znázorňuje ženskou postavu.

Obrázek 15 Ženská postava

2.16 Píseň ku oslavě Zemské jubilejní výstavy 1891.

Celým názvem: „*Píseň ku oslavě Zemské jubilejní výstavy 1891. Napsal Adolf Freund-Libšický. Nakladatelem Adolfa Freunda z Libšic. Tiskem Jul. Janu v Praze.*“ Děj písňového příběhu se odehrává na Zemské jubilejní výstavě v roce 1891. Text neobsahuje popis konkrétních osob ani konkrétní jména. Píseň obecně popisuje správného Čecha, který je právem hrdý na to, že je Čech. Vlastenecká hrdost, hrdost k češství, k české práci a oslava českých dějin i české země je patrná v každé sloce.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 10 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Titulní strana kramářského textu je ozdobně orámovaná, text neobsahuje žádný propracovaný obrázek, pouze jeden malý ornament, který je ve tvaru srdce, který pravděpodobně přímo nenavazuje na text písni, ale plní funkci designu a doplňuje text po vizuální stránce.

2.17 Píseň o hrůzné katastrofě, která se stala v uhelných dolech v Karviné

Popěvek, který se stal ve Slezsku. Sepsáním a nakladatelem Josefa Chládko. Tiskem Jul. Janů v Praze. Písňový příběh se odehrává v uhelných dolech v Karviné. V písni vystupuje mnoho postav, mezi nejdůležitější patří majitel dolu, který zaopatřil rodiny pozůstalých. Tato

postava není konkrétně pojmenovaná, ale v písni zaznívá, že majitel dolu truchlil nad ztrátou svých zaměstnanců. Snažil se všem pozůstalým pomoci finančně i materiálně. Dalšími postavami byli truchlící sirotci, vdovy, matky, přítelkyně a přátelé. Kramářská píseň je pochmurně laděná, žal, nářek a smutek vyčnívá z každé sloky.

V textu se objevují lidové a nespisovné výrazy. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 19 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Píseň je bez refrénu. Kramářský tisk je v rozsahu 6 stran, strany nejsou nijak označeny. Titulní strana kramářského textu není ozdobně orámovaná, ani neobsahuje žádný propracovaný obrázek. Dále text obsahuje dva malé ornamenty, které přímo nenavazují na text písně, ale plní funkci designu a doplňují text po vizuální stránce a pravděpodobně znázorňují znak nakladatele.

2.18 Píseň o loupežných vraždách, které spáchal Hugo Šenk

Celým názvem: „*Píseň o loupežných vraždách, které spáchal Hugo Šenk na svých milenkách. Nákladem i sepsáním Václava Šuty. Tiskem Jana Spurného v Praze.*“ Písňový příběh se odehrává v Praze a ve Vídni. Hlavní postavou příběhu byl vrah a hrubián Šenk, který se vyznačoval svými přesvědčovacími a manipulačními schopnostmi. Dále byl chamtivý, prahnul po bohatství a využíval mnoho mladých naivních slečen. Další postavou byl Šlosárek, který Šenkovi vyhledával vhodné oběti. Šlosárek byl hrubián, kterého těšilo ubližovat ženám i zvířatům. Obě dvě postavy mají mnoho společného na venek působili jako pravý gentlemani, ale ve svém nitru byli zlí.

V textu se objevují lidové a nespisovné výrazy. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 26 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Titulní strana kramářského textu není ozdobně orámovaná, ani neobsahuje žádný propracovaný obrázek. Text obsahuje jeden malý ornament, který je pouze dekorem a nemá referenční hodnotu vůdčí problematice genderových konstruktů.

2.19 Píseň o utonutí dvaceti zákopníků.

Popěvek sepsal Adolf Freund z Libšic. Tiskem Jul. Janů v Praze. Děj tohoto písňového příběhu se odehrával nedaleko Karlína. V této kramářské písni se posluchač dozvídá o utonutí 20. mládenců. Konkrétní jména postav zde nezaznívají, píseň je popisem hrůzné události a krutosti přírody.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 12 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny arabskou číslovkou.

Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se nachází věta „Patisk se přísně zapovídá.“ Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a znázorňuje pravděpodobně památník mrtvých zákopníků. Dominantou památníku je honosný zdobený kříž. Na památníku stojí shrbený anděl, který si podpírá hlavu. Je oblečen v bílém rouchu. Na zádech má veliká křídla. Obrázek památníku s andělem je ozdobně orámován. Tento obrázkový výjev se opakoval u několika kramářských tisků, pravděpodobně je pouze ilustrací smutku, který pokaždé může vyjadřovat trochu něco jiného.

Obrázek 16 Památník mrtvých zákopníků

2.20 O velké povodni

Celým názvem: „*Píseň o velké povodni, která dne 3. a 4. září roku 1890. v Čechách zuřila. Sepsáním a nakladatelem Aug. Zoubka. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Písňový příběh se odehrává v Praze a jejím okolí. Kramářský text neobsahuje konkrétní jména postav a je popisem krutosti přírody. Detailně popisuje sílu a moc povodně, která nemilosrdně ničila Prahu vše kolem ní. Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 5 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Pod poslední slokou se nachází ozdobný ornament, který pravděpodobně přímo nenavazuje na text písně, ale plní funkci designu a doplňuje text po

vizuální stránce. Na titulní straně je dominantou velice propracovaný obrázek, který znázorňuje široký výhled na Prahu. Na obrázku se rozléhá Karlův most, mnoho věží a věžiček, domy a domečky. Krajina je vykreslena do nejmenších detailů, například jsou dobře zřetelná i okna na domech, nebo jednotlivé kameny na mostu, i sochy na mostu by se dali spočítat. Z obrázku je dobře zřetelná rozbouřená hladina Vltavy a v pozadí je znázorněné zamračené nebe s černými mraky. Celý obrázek je zajímavě orámován větvemi stromů.

2.21 Píseň o vraždách a samovraždě

Celým názvem: „*Píseň o vraždách a samovraždě které vykonal otec na svých dítkách a manželce ve Vartnsdorfu u Lince. Sepsáním a nákladem Arnošta Chládky. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Písňový děj se odehrává ve Vartnsdorfu u Lince. Hlavní postavou příběhu je nejmenovaný muž, který propadl alkoholu. Hýřil rodinným majetkem a kvůli jeho nerozváženosti celá rodina trpěla nouzí, muž si to uvědomoval a byl kvůli tomu nešťastný. Dalšími postavami jsou tři nevinné děti a manželka, které tento muž zabije.

Kramářský text obsahuje jednu píseň a krutý popis o vraždách a samovraždě. Píseň obsahuje 17 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi a jsou od sebe odděleny těmito číslicemi. V každé sloce vyznívá hrůznost lidského utrpení a smutku. Postava otce dětí miluje svou manželku i své děti, ale ocitá se v takové situaci, kdy se cítí naprosto bezmocný. Píseň je v rozsahu 4 stran. Na zbývajících čtyřech stranách se nachází popis o vraždách a samovraždě. Kde je plynulě vyličením této události. Rozsah celého kramářského tisku je 8 stran, které nejsou žádným způsobem označeny. Text obsahuje pouze jeden obrázek, který se vyskytoval u více kramářských textů. Na černobílém obrázku lze spatřit bosého zkroušeného anděla, který stojí na strohém památníku. Památník zdobí veliký ozdobný kříž, který se tyčí na jeho samotném vrcholku. Anděl má ve tváři zdrcující až nešťastný výraz. Tento anděl pravděpodobně znázorňuje lidské utrpení, hořkou bolest a bezvýhodnost kruté situace. Celý obrázek anděla a památníku je ozdobně orámován. Autor bakalářské práce zde obrázek anděla neuvedl, protože je totožný s obrázkem, který se vyskytuje u „*Píseň o utonutí dvaceti zákopníků. Sepsal Adolf Freund z Libšic. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“

2.22 Píseň pro šlechtné nevěsty

Celým názvem: „*Píseň pro šlechtné nevěsty u večer před kopulací při věnců vilí, i také pro družičky. Tiskem a nákladem V. Augusty v Litomyšli. – 202.*“ Kramářský text se skládá ze dvou písniček. První píseň neuvádí konkrétní místo děje, ani konkrétní jméno postavy. V příběhu se objevuje pouze jedna postava, a to budoucí nevěsta, která děkuje Ježíši, panně Marii, rodičům, kamarádkám a družičkám. Dívka je vděčná za dobré vychování, pevné přátelství

a věří ve spokojené manželství. Druhá píseň obsahuje dík družiček, které nabádají nevěstu ke spořádanému partnerskému soužití.

První píseň obsahuje 10 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi. Píseň je v rozsahu 2 stran. Druhá píseň se skládá ze 4 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi. Kramářský tisk je v celkovém rozsahu 4 stran, které nejsou žádným způsobem označeny. Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně a znázorňuje puget květin v košíčku.

2.23 Smutná píseň desateronásobné vraždě

Celým názvem: „*Smutná píseň desateronásobné vraždě, která spáchána byla sedmi vrahy, v Červeném mlýně, mezi velkými vrchy nedaleko městečka Poběbic. Sepsáním a nákladem Frt. Klána ze St. Boleslavi. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Písňový příběh se odehrává v Červeném mlýně. V příběhu vystupuje 18 postav z nichž 7 postav bylo záporných, bili to vrazi. Vrazi měli stejnou charakteristiku, pocházeli z insitní vrstvy, byli morbidní, rádi týrali a měli radost z cizího utrpení. Další postavou byl mlynář jménem Thun, který byl velice pracovitý, středně bohatý a miloval svou rodinu. V příběhu se vyskytují další postavy, a to manželka mlynáře, 4 malé děti, služka, čeledín a 3 chasníci, tyto postavy zahynuly krutou vraždou. Píseň obsahuje detailní popis těchto vražd.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 23 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 8 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a pravděpodobně znázorňuje dva andělíčky a dvě k nim se modlící osoby. Pohlaví osob zde nelze určit.

Obrázek 17 Ukázka obrázku k písni o desateronásobné vraždě

Kramářský text dále obsahuje dva malé ornamenty, které plní funkci ozdoby tisku. Tyto obrázkové motivy se objevovaly i v jiných kramářských textech.

2.24 Smutná píseň loučení při pohřbu.

Popěvek, který sepsal a vydal Václav Novák. Tiskem Jul. Janů v Praze. V této kramářské písni nevyznívá žádné konkrétní místo, ani konkrétní jména postav. Tato píseň klade důraz na lásku k rodičům. Píseň prosí děti, aby si vážily svých rodičů, respektovaly je a pomáhali jim ve stáří.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 9 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek., který se nachází na titulní straně a pravděpodobně znázorňuje hrob s křížem a květinami. Kramářský text dále obsahuje dva malé ornamenty, které pravděpodobně přímo nenavazují na text písně, ale plní funkci designu a doplňují text po vizuální stránce.

2.25 O loupežné vraždě, kterou spáchali dva sedláci

Celým názvem: „*Smutná píseň o loupežné vraždě, kterou spáchali dva sedláci na kupci Kechnerovi, jeho manželce a dvou spanilých dítkách v obci Perinci dne 13. října 1894. Sepsáním a nákladem Františka Klána ze Staré Boleslavi, okresu Brandýského nad Labem. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“

Děj písňového příběhu se odehrává v obci Perince. V písni vystupuje 6 postav. Jednou z postav je kupec Kechner, který je pracovitý a pořádaný manžel. Dalšími postavami jsou dvě děti a matka, kteří byli neviní, bezbranní a v příběhu byli morbidně zavražděni. Dalšími postavami byli dva vrazi, kteří byli chamtiví, zlý a měli radost z týrání a zabíjení nevinných obětí.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 23 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi, jednotlivé sloky se rýmují a jsou od sebe odděleny mezerou a arabskou číslovkou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 8 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje opět stejný obrázek nešťastného anděla na památníku, který se nacházel v písni o vraždách a samovraždě a v písni o utonutí dvaceti zákopníků. Kramářský text dále obsahuje dva malé ornamenty, které pravděpodobně přímo nenavazují na text písně, ale plní funkci designu a doplňují text po vizuální stránce.

2.26 Krvelačná nevěsta

Celým názvem: „*Smutná píseň pod názvem: Krvelačná nevěsta. Sepsáním a nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu, Tiskem Jul. Janů v Praze.*“

Písňový příběh se odehrává v Berouně a v Nových Vratech. V písni vystupují 3 postavy, jednou z nich je Marie. Marie se narodila ve městě Beroun, byla nevzdělaná a pocházela z insitní vrstvy. Neměla lehké dětství, již od 12 let sloužila u mnoho hospodářů. Neměla ráda děti, pokaždé když se jí narodil novorozenec zabila ho. Svých činů nelitovala, byla odsouzena na 3 roky odnětí svobody. Když Marii propustili styděla se a odstěhovala se do Mokřých Vrat. Druhou postavou písňového příběhu je František Jahn, který byl hodný a pracovitý. Měl rád svou matku, o kterou se staral. Seznámil se s Marií a zamiloval se do ní a posléze si ji vzal za ženu. Další postavou byla panovačná Františkova matka, která neměla ráda Marii. Matka viděla v Marii zlou a línou ženu.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 26 slok, které nejsou žádným způsobem označeny ani odděleny. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Text neobsahuje žádný obrázek ani ozdobný ornament.

2.27 Přesmutný konec věrné milenky

Celým názvem: „*Truchlivá píseň Přesmutný konec věrné milenky, který se stal dne 8. dubna t. r. na trati Státní dráhy mezi Letky a Libšicemi. Sepsáním a nákladem M. Pokorné. Tisk J. Spurného v Praze.*“ Příběh uvedené kramářské písně se odehrává na plese a později na železniční trati mezi Letky a Libšicemi. Hlavní postavou písňového příběhu je nepojmenované mladé děvče, které je žárlivé, plaché a nerozvážné. Druhou postavou je mladý nepojmenovaný muž, který se veselil s více ženami na plese. Tato píseň má varovný charakter, nabádá mládež, aby byla více pozorná a prosí milence, aby si byli věrní.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 14 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi a jsou od sebe odděleny mezerou a číslicí. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně a znázorňuje muže, který truchlí na hřbitově.

Na obrázku je vyobrazen jeho smutek, přesto je mladík hezky oblečený. Hlavu mu zdobí klobouk, je ustrojen do bílé košile s vestičkou, dále má oblečené tmavé kalhoty. V rukou drží rýč a kope jámu. V pozadí je vidět malebný kostel a márnice. Vedle kostela se tyčí 4 vysoké topoly. Hřbitov je ohraničen kamenným plotem s velkou ozdobnou bránou. Celý obrázkový výjev je ozdobně orámován. Rámeček je skládán z ozdobných teček a čar, které tvoří vlnky.

Obrázek 18 Obrázek truchlícího muže

Kramářský text dále obsahuje jeden malý ornament, který se objevil v mnohých kramářských textech. Tento ornament pravděpodobně přímo nenavazuje na text písně a je to pravděpodobně znak nakladatele.

2.28 Vojánská složená ku potěše českých vojínů na pochodech a v ležení.

Popěvek vydal Josef Chládk z Rožmitálu. Tiskem Jana Spurného v Praze. V uvedené kramářské písni není označeno místo děje ani zde nejsou uvedeni jména konkrétních postav. Píseň slouží k zvěčnění těžké práce a života vojáka. Klade důraz na důležitost tohoto zaměstnání. Oslavuje odvahu a čest vojáků. Zároveň upozorňuje veřejnost před možným nebezpečím války.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 12 slok, které jsou označeny arabskými číslicemi a jsou od sebe odděleny touto číslicí. Refrén se v této kramářské písni

nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně a znázorňuje 5 vojáků.

Vojáci mají hrdý a sebevědomý postoj. Jsou oblečení do uniformy, pas jim lemují opasek, přes rameno mají přehozenou pušku. Hlavu jim zdobí ochranná helma. Všech pět vojáků má hustý knír a sebevědomý výraz ve tváři. Celý obrázkový výjev je orámován jednoduchými tenkými linkami.

Obrázek 19 Obrázek pěti vojáků

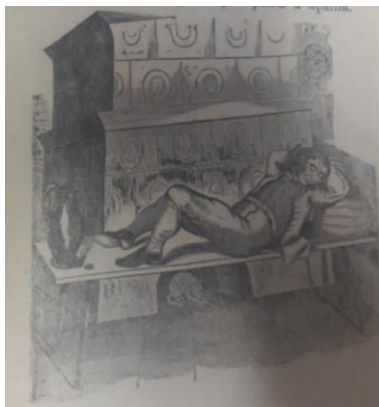
2.29 Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské

Celým názvem: „*Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské, jež a pomoci svého milého, horníka Jana Šimánka, dne 27. Října 1898 svého muže Josefa ve spánku petrolejem polila a upálila. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, 184-I.*“

Příběh této kramářské písně se odehrával v Libušíně. V písni se objevují 4 postavy. Hlavní postavou je žena jménem Anna Otcovská, která byla chamtivá a nevěrná. Plánovala vraždu svého muže, kterou následně uskutečnila, činu sice litovala, ale dávala ji za vinu svému milenci. Druhou postavou byl již zmíněný manžel Otcovský, který byl údajně zlý na svou ženu a hrubý na svou dceru. Byl procovitý, ale holdoval alkoholu. Další postavou byl Jan Šimánek, který se nastěhoval do rodiny Otcovských. Šimánek byl svůdce Otcovské, který vyvolával hádky. Podporoval zlo v Otcovské a chtěl prohýřit všechnu majetek Otcovského. Další postavou písňového příběhu byla třináctiletá dcera, u které nebylo uvedeno její jméno. Tato mladá dívka pomohla usvědčit vrahy.

Text je psán tiskacím neozdobným písmem a dělí se na 13 slok, které jsou od sebe odděleny mezerou. Refrén se v této kramářské písni nevyskytuje. Kramářský tisk je v rozsahu 4 stran, strany nejsou nijak označeny.

Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně a pravděpodobně znázorňuje mrtvého manžela Anny.

Obrázek 20 Obrázek z písně: Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské

2.30 O nezdárném synu, který na svých rodičích vraždu chtěl spáchat

Celým názvem: „*Žalostný příběh o nezdárném synu, který na svých rodičích vraždu chtěl spáchat a jak od boha potrestán byl. Sepsáním a nákladem Ant. Nováka z Ouherčic u Chrudimi. Tiskem V. Augusty v Litomyšli. – 1262*“

Děj následující kramářské písně se odehrává ve vesnici Ouherčice u Chrudimi. V písni vystupují 4 postavy. Hlavní postavou je František, kterému bylo 24 let. František byl jedináček, měl dobré přesvědčovací dovednosti, ale ve svém nitru byl zlý, vypočítavý a krutý. Další postavou je Františkova manželka, která v textu není pojmenovaná. Tato žena byla submisivní, poslouchala svého muže, ale měla velké srdce a slitovala se nad krutostí svého manžela. Její odvaha ji byla osudná. Dalšími postavami byli Františkovi rodiče. Otec se nedokázal svému synovi postavit a nechal se od něj týrat. Matka se svého syna bála a modlila se za něj.

Text se nedělí na sloky a je psán jako popis události. Kramářský tisk je v rozsahu 3 stran, strany nejsou nijak označeny. Text obsahuje jeden obrázek, který se nachází na titulní straně pravděpodobně znázorňuje vesnici s kostelem. Na obrázku jsou zobrazeny dvě pracující osoby, u kterých nelze určit jejich pohlaví.

Obrázek 21 Obrázek z písně: O nezdárném synu

3. VYMEZENÍ ZÁKLADNÍCH OBRYŠŮ VÝVOJE GENDEROVÉ PROBLEMATIKY V 19. STOLETÍ

Následující kapitola je věnována představení vývoje genderové problematiky v 19. století. Zabývá se genderem samotným, genderovou identitou, genderovými stereotypy, ideálem genderového konstruktů. Dále kapitola obsahuje upřesnění termínu feminismus, který je důležitý pro vyjasnění problematiky, a to protikladu pohlaví. Kapitola shrnuje tři vlny feminismu, které jsou důležité k pochopení celé situace genderové problematiky v 19. století. V kapitole je rozebrána identita mužství, která plynule navazuje na identitu ženství v dlouhém 19. století. Rovněž se kapitola zabývá nejvýraznějšími obdobími lidského života a to narozením, dětstvím, výchovou dětí, vzděláním dětí, manželstvím a stářím v 19. století.

3.1 Genderové role

Dle Věšíňové et al. (1999) je osvojování si mužské nebo ženské role (genderové role) celoživotním procesem, který probíhá v sociálním prostředí, ve kterém se jedinec nachází. Autoři uvádějí, že rozdíly mezi muži a ženami mají mimo biologické povahy i povahu sociální. (Věšíňová et al., 1999) Dále autorka dodává, že do biologické povahy spadají zjevné fyziologické rozdíly, jedná se o odlišnosti týkající se pohlavních orgánů, reprodukčních dispozic atd. V sociální povaze jsou tyto rozdíly mezi muži a ženami naučené, mění se s časem a vzájemně se liší v rámci jednotlivých kultur. (Věšíňová et al., 1999)

Podle Lenderové et al. existuje celá řada významů a definic vztahujících se ke slovu gender. (Lenderová et al., 2009) Stručně tento fakt vysvětluje Scottová „*gender je „konstitutivní“ prvek sociálních vztahů založený na obecně vnímaných rozdílech mezi pohlavími, současně je určující ve vztahu k moci.*“ (Scottová, 2001, s. 17, 66) Věšíňová et al. uvádí, že „*pojmem gender zahrnuje především sociální a společensky podmíněné kulturní rozdíly, očekávání, předsudky a specifika v postavení mužů a žen. Je to sociální kategorie, která umožňuje sledovat a interpretovat jak rozdíly z hlediska mužů a žen v nejrůznějších sociokulturních kontextech, tak i formy porušování lidských práv v demokratických státech.*“ (Věšíňová et al., 1999, s. 10)

Kedron se domnívá, že gender se používá dennodenně a jedinec se mu těžko může vědomě vyhnout. Je to proces, při kterém si společnost tzv. škatulkuje jedince. Pokud nastane situace, kdy si člověk není jistý pohlavím osoby, s kterou komunikuje, může se daný člověk cítit nepříjemně. Jako příklad důležitosti genderové identity Kedron uvádí situaci kdy jedinec telefonuje a podle hlasu nedokáže rozeznat, zda se dovolal muži či ženě, a proto tento jedinec neví, jak má tuto osobu oslovit. (Kedron, 2014) Zábrodská tuto problematiku doplňuje

následovně: „*Stabilní a koherentní jádro nás samých, které na základě pohlaví příslušnosti předurčuje k jistým formám života.*“ (Zábrodská, 2009, s. 184)

3.2 Genderové stereotypy

Renzetti konstatuje, že genderová identita je spjata s genderovou socializací, může mít formu vědomého úsilí posilujícího genderová očekávání, která jsou spjata jak s tresty ale i s pochvalami. (Renzetti, 2003) Knotková poukazuje na to, že typické vlastnosti, které si jedinec spojuje s muži, a ženami se nazývají genderové stereotypy. (Knotková, 2008) Knotková proto vysvětluje „*genderovými stereotypy, které jsou mužům a ženám nařízeny v rámci společenství jsou (např. muž jako nositel moci ve sféře veřejné i soukromé, „hlava rodiny“, žena jako pečovatelka, jako ploditelka potomstva, v horším případě pouze „nádoba“ na potomstvo, které ale patří otci.*“ (Knotková 2008, s. 12) Lenderová et al., uvádí: "*Stereotyp "hodná holčička", "zlobivý kluk" má hluboké kořeny. A protože na děvčátka vychovávaná k ženskému údělu, tedy k submisivitě a pasivitě, byly už od útlého dětství kladeny větší nároky než na chlapce, až na výjimky tato šablona platila.*" (Lenderová et al., 2009, s. 74.)

Lenderová et al., se domnívá, že v českém prostředí v dlouhém 19. století, existovaly genderové stereotypy: muž a jeho „mužnost“ obsahovala kladnou konotaci. Muž byl většinou prezentován jako hrdina, vyznačující se hrdinstvím a statečností. Žena a „ženské“ vlastnosti byly prezentovány jako mazané, koketní, intrikánské a neupřímné. (Lenderová et al., 2009) Lenderová uvádí: „*Genderový konstrukt feminity odkazoval ženu do privátní sféry, byla manželkou, matkou a hospodyní.*“ (Lenderová, 2009, s. 66)

3.3 Ideál genderového konstruktu

Podle Lenderové et al. (2009) byla ve dvacátých letech 19. století v českém prostředí vydávána literatura, která měla za účel nejen pobavit, ale především vychovávat, vštěpovat mládeži mravní zásady. Literatura rovněž povzbuzovala čtenáře, aby byl vstřícný k ženské genderové roli, která byla jasně vymezená. Mezi nejznámějšími představiteli této literatury byli Magdalena Dobromila Rettigová, Josefa Pedálová, později to byl Václav Rodomil Kramerius, Sofie Podlipská, Eliška Krásnohorská, Růžena Jesenská atd. Jejich intencí bylo inspirovat čtenáře a přiblížit mu ideál genderového konstruktu, tedy lásku k vlasti, rodičům, mocnáři a manželovi, dále čistotu duchovní, čistotu těla, oděvu a příbytku. Dalším ideálem byla rozvážnost, pracovitost, cudnost, poslušnost, zdrženlivost a mírnost. Dále autorka uvádí, že tento ideál, měl jasné kontury jak pro ženskou, tak pro mužskou část společnosti a měl být inspirací a motivací, nepředstavoval ale realitu. (Lenderová et al., 2009)

3.4 Feminismus aneb problém protikladu pohlaví

Následující kapitola obsahuje vyjasnění termínu feminismus, který je spjat s problémem, protikladu pohlaví. V závěru kapitoly je rozvedeno shrnutí tří vln feminismu, které jsou důležité k pochopení celé situace genderové problematiky v 19. století.

Šubrt et al., feminismus definuje následovně: „*Feminismus ve svém celku představuje rozvinutý argumentační aparát, který je konstituován určitým zájmem, a to zájmem rozvinout myšlení, jež by zakládalo jednání odpovídající společnosti bez diskriminace žen.*“ (Šubrt et al., 2007, s. 279)

Definice Lenderové zní: „*Definice je složitá, feminismus se mění a vyvíjí. Řekněme, že jde o komplex filozofických směrů sociálních a politických hnutí, jejichž cílem je označit a definovat jevy, jež vedou k nerovnosti mezi ženami a muži ve společnosti.*“ (Lenderová et. al., 2016, s. 233)

Věšíňová et al. také potvrzuje, že v dějinách lidstva se dříve řešilo spíše postavení muže ve společnosti, tudíž mužská nadvláda přecházela od jednoho staletí ke druhému. Zapříčinily to instituce jako je rodina, církev, stát, škola atd. Dle autorky ženy vnímáme jako bytosti soukromé sféry, kdežto muže naopak sféry veřejné. Bádání o postavení ženy a celkově historii žen je jedno z nejmladších oborů historických věd. „*Ženské dějiny*“ dlouhou dobu nikoho nezajímaly a měly nelehkou cestu k prosazení a zájmu společnosti. (Věšíňová et al., 1999) To potvrzuje i Neudorfllová dle níž o ženskou otázku v českých zemích v 19. století nebyl příliš velký zájem. (Neudorfllová, 1999) Věšíňová et al. se domnívá, že to bylo tím, že ženy nebyly objekty historického zkoumání, protože muži představovali dominantnější a zajímavější objekt z hlediska historie. Dle autorky důvodem, proč tomu tak bylo, byla mimo jiné nerovnoprávnost mezi pohlavími. (Věšíňová et al., 1999)

Lenderová et al. konstatuje: „*Ve sporu pohlaví nešlo nikdy o samotné ženy, ale také o muže: binárně podmíněná komplementarita nejenže usnadňovala definici obou sociálních pohlaví, tematizovala ženy i muže jako stvoření boží, ale navíc akcentovala párovost a zrcadlovost obou genderů, neúplnost muže bez ženy a ženy bez muže, nezbytnost jejich součinnosti.*“ (Lenderová et al., 2009, s. 20) Polišínský a Ostrovská, se shodují, že záležitost s problémem odvěkého protikladu pohlaví je zvláštním a vlastně nesmyslným problémem. Dále píší o tom, že je to zapříčiněné převážně tím, že existovaly dva pohledy na "nebezpečné pohlaví". První teze dle autorů byla, že muž vystupuje jako nejistý vládce, který neumí odolat půvabu ženských sirén a přitom se obává, že ztratí svou nezávislost a že ho ženský element pohltí. Pravděpodobně z tohoto pocitu nejistoty pramenilo tvrzení, že ženy jsou bytosti

méněcenné, "nečisté a nebezpečné". Opačný pohled na muže a ženu byl ten, že „nebezpečným pohlavím“ je muž, a ne nebohá žena. Dle autorů jsou tedy ženy v tomto tvrzení obětí mužského sobectví. To znamená že, muž je nestálý, zákeřný svůdce, násilník, původce nemocí, nechtěných těhotenství, surovec a sobec, který utlačuje a vykořisťuje ženu. Autoři si uvědomují, že tyto pohledy však vznikly na základě individuálních zkušeností svých tvůrců a jsou tedy neobjektivní. (Polišenský a Ostrovská, 2000)

Lenderová et al., upozorňuje na to, že: „*každopádně nelze minulé bytí žen vnímat jen (či převážně) jako dějiny diskriminace žen.*“ (Lenderová et al., 2009, s. 8) Ženu nelze zkoumat jen z perspektivy bezmoci a podřízenosti. Lenderová et al., uvádí: „*v souvislosti s národní emancipací se v jazykově českém prostředí na přelomu třicátých a čtyřicátých let 19. století vzedmula první vlna zájmu o „ženskou otázku“ a s ní spojený zájem o slavné Češky dob minulých.*“ (Lenderová et al., 2009, s. 10) Dále autorka konstatuje, že se v průběhu druhé poloviny 19. století v českém prostředí toto bádání o ženách rozvíjelo vlivem Vojty Náprstka, Ludmily Šimáčkové, Terezy Novákové, Marie Červinkové – Riegrové, Edvarda Jelínka, Františka Dvorského, Vlasty Kučerové, Anny Císařové – Kolářové, Jaroslava Františka Urbana a dalších. Tato první vlna feministického hnutí se snažila o rovnoprávnost a přiznání základních lidských práv a svobod a skončila v šedesátých letech a tím se odstartovala nová vlna neboli následný neofeminismus, který se někdy nazývá zlatou dobu feminizmu. Tato vlna reflektuje biologické rozdíly mezi mužem a ženou, ale odmítá jejich sociální hypertrofii v hodnotových systémech, i když zahraniční feministé na toto ohled brali. Za autory zlaté doby feminizmu můžeme považovat Josefa Polišenského, Noemi Rejchrtovou, Pavlu Horskou, Boženu Kopičkovou a další. Následující vlnou feminizmu, byl tzv. postfeminismus ten vznikl po listopadu roku 1989, můžeme ho charakterizovat třemi W: Women Want to be Women. Úsilí této vlny je zachytit především pravdivá fakta, události a osobnosti s metodickým zakotvením o to se snaží mnoho autorů například: Milena Lenderová, Marie Bahenská, Jana Malínská, Božena Kopičková, Alena Šimůnková, Eduard Maur, Alice Velková, Pavla Vošahlíková a mnoho dalších, autoři této problematiky neustále přibývají. (Lenderová et al., 2009)

3.5 Identita mužství v dlouhém 19. století

V následující kapitole je rozebrána identita mužství v dlouhém 19. století. Ottův slovník naučný Nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému. (1933, s. 1413) uvádí, že: „*identita věcí a bytostí má za podmínku spojitost jejich projevů v čase a prostoru.*“

Polišenský a Ostrovská varují před tím, že: „*napoleonův občanský zákoník upevnil morální a faktickou absolutní moc otci rodiny a tím nedal ženám ani sebemenší politická*

práva.“ (Polišenský a Ostrovská, 2000 s. 9) Dle Veselé český manžel v 19. století dával jméno dítěti, rozhodoval o výchově, o budoucím povolání svých dětí, dále mu děti náležely i v případě rozvodu manželství, s výjimkou děvčat do 7 let a chlapců do 4 let. (Veselá, 1993) Neudorflová uvádí „*vyživovací povinnost vůči rodině měl jen manžel, manželka pouze tehdy, byl by manžel nemajetný a ona majetná.*“ (Neudorflová, 1999, s. 101) Dále autorka konstatuje, že chudoba nebo nízký původ muže, nebývaly uznány jako důvody k odmítnutí ženicha, pokud byl spořádaný a výdělečně činný. Budoucímu manželovi bylo slíbeno ženské věno, které bylo po svatbě majetkem manžela a měl plné právo ho i prohýřit, manželka na své věno měla právo pouze v případě, že manžel zemřel. (Neudorflová, 1999) Mezi takové nezodpovědné manžely mohli patřit například zpěváci, což vyplývá z kramářské písně se jménem: „*Nejnovější popěvek To se vajs! který sepsal Jindřich Schmiedt. Tiskem Jul. Janů v Praze. – Nákladem M. Kantorové.*“ V této kramářské písni, lze narazit na sebevědomé, dychtivé mládence, kteří prahnou po mladých krásných ženách. Příběh písně se odehrává v pivnici, kde se zpěváci zmiňují o tom, že rádi pijí alkohol. Chlubí se tím, že při požití většího množství alkoholu jsou agresivní. V písňovém příběhu vznikne mezi hosty pivnice hádka, která vyústí v bitku. Po bitce se všichni hosti chovají jako by se nic nestalo a opět se začnou bavit. Muži, kteří v písni vystupují se domnívají, že řemeslo není ekonomicky výhodné zaměstnání. Proto si peníze vydělávají zpěvem v pochodové dechové kapele „kutálce“. Tito muži jsou se svým životem spokojeni, jelikož se domnívají, že utracené peníze za alkohol jsou pro ně správnou investicí, kterou jim okolí závidí. V textu se objevuje touha po bohatství, nic nedělání, holdování jídla, pití alkoholu a nezávazného sexu. V písni se odráží lidská chlouba, tvrdohlavost, lehkovážnost a lenost.

Dle Veselé se nadřazenost muže projevovala ve školství, základní školní docházka byla pro chlapce i dívky stejná nejprve šestiletá, později od r 1869 osmiletá, avšak chlapci měli možnost vyššího studia. Ženy většinou právo vyššího vzdělání neměly, výjimkou byly učitelky, avšak po studiu se nemohly realizovat v jiné činnosti než vyučovat pouze ruční práce. (Veselá, 1993) Lenderová et al., konstatuje, že žena byla po staletí vychovávána tak, aby se řídila zvyky, povinnostmi a příkazy, které byly staré jako lidstvo samo, buď je udělovala příroda, anebo tehdejší autority. Dále autorka uvádí, že mnohé ženy si v průběhu 19. století mohly uvědomovat svou konvenci pohlaví, bratr zaujímal v rodině důležitější postavení. Měl možnost vyššího vzdělání, zábava a erotika pro ně byla samozřejmostí, stejně tak jako nižší požadavky na výpomoc a morálku. Bylo zde, ale nebezpečí, odvelení do války. To dokládá i kramářská píseň „*Vojánská složená ku potěše českých vojáků na pochodech a v ležení. Nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu. Tisk Jana Spurného v Praze.*“ V této písni se oslavuje odvaha a čest

mužů, kteří se zúčastní války. Současně varuje před nebezpečím, které s sebou válka nese a popisuje těžký život vojáka.

3.6 Negativní formy maskulinity v kramářské písni

Jako vzor mužské zločinnosti lze uvést „*Smutnou píseň desateronásobné vraždě, která spáchána byla sedmi vrahy, v Červeném mlýně, mezi velkými vrchy nedaleko městečka Poběbic. Sepsáním a nákladem Frt. Klána ze St. Boleslavi. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ V této kramářské písni se posluchač dozvídá o mlynáři jménem Thun, který se vypravil na dlouhou cestu kvůli své obživě. Když se vrátil večer domů, našel svou manželku, 4 malé děti, služku, čeledína a 3 chasníky mrtvé. Velice morbidně jsou v písni popsány vraždy. První vražda byla 3 chasníků, kteří byli zastřeleni. Poté zabili služku, kterou ubodali k smrti. Čeledína svázali a přelámali mu kosti, zemřel až po návratu svého pána Thuna. Před matčíným zrakem probodl vrah tělíčko malé holčičky. Druhé holčičce vrah nožem rozpáral břicho. Další obětí byl pětiletý chlapeček, kterému vrah podřízl krk. Poté vrah přistoupil ke kolíbce k šesti měsíčnímu chlapečkovi a udeřil s ním prudce o stěnu. Nakonec zabili i matku, vrazi rozbili mlýn a marně hledali peníze, které nenašli. Další den vrahy vystopoval malý pes a byli řádně potrestáni.

Další ukázkou mužské zločinnosti lze dále uvést „*Smutnou píseň o loupežné vraždě, kterou spáchali dva sedláci na kupci Kechnerovi, jeho manželce a dvou spanilých dítkách v obci Perinci dne 13. října 1894. Sepsáním a nákladem Františka Klána z Staré Boleslavi, okresu Brandýského nad Labem. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ V této písni se posluchač dozvídá o čtyřčlenné šťastné rodině kupce Kechnera. Rodina si žila spokojený život do té doby, dokud k nim domů nepřišli dva vrazi. Nejprve chtěli po muži peníze, ale ten jim žádné dát nechtěl, a proto ho ubodali k smrti. Když to manželka uviděla, vykřikla, výkřik uslyšely dvě malé děti a běžely se podívat za matkou. Před zraky těchto malých dětí vrazi zabili i jejich matku. Morbidně je v písni popsána vražda chlapce, kterému vrazi uřízli hlavu, a jeho hlava se dokutálela k vyděšenému děvčeti. Děvče se bránilo, ale nakonec ji vrah proťal nůž srdcem. Píseň končí tím, že vrazi nenašli mnoho peněz a prchli, avšak dalšího dne byli polapeni četníky.

Jako příklad ilustrace mužské zločinnosti je „*Píseň o vraždách a samovraždě, které vykonal otec na svých dítkách a manželce ve Vartnsdorfu u Lince. Sepsáním a nákladem Arnošta Chládky. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Tato kramářská píseň pojednává o nešťastném manželovi, který žil s manželkou třemi dětmi, s chlapcem a dvěma děvčaty. Muž propadl alkoholu a prohýřil svůj majetek. Rodina kvůli otci žila v nouzi a chudobě. Když se jednoho dne vrátil otec domů opilý, ubodal svou ženu nožem. Poté ubodal malé dítě v kolébce. Následně přistoupil k posteli, kde spaly dvě děti. Nejprve nožem zabil svého syna, hned na to ubodal

i svou dceru. Když s vraždami skončil, napsal dopis, že vraždy vykonal on a vzápětí se zastřelil svým revolverem. Píseň v závěru nabádá posluchače, aby se vyvarovali opilství a nehýřili svým majetkem.

Další písní o mužské zločinnosti je „*Píseň o loupežných vraždách, které spáchal Hugo Šenk na svých milenkách. Nákladem i sepsáním Václava Šuty. Tiskem Jana Spurného v Praze.*“ Píseň vypráví příběh o Šenkovi, který nechal svou ženu v Praze a odstěhoval se do Vídně. Ve Vídni jevil zájem o krásná, bohatá a mladá děvčata. Svými manipulačními schopnostmi tyto dívky přesvědčil, aby mu ukázaly svůj majetek a peníze. Šenk neváhal, slečnu pokaždé krutě a nemilosrdně zabil, poté ji okradl. Takto Šenk využíval mnoho mladých naivních slečen, které na svou důvěřivost zaplatili smrtí. V průběhu písně se posluchač dozvídá, i o komplici Šenka. Tím byl Šlosárek, přesvědčoval a vyhledával vhodné oběti. Šenka i Šlosárka těšilo ubližovat ženám i zvířatům, byli to hrubiáni, kteří se na venek chovali jako pravý gentlemani, ale ve svém nitru byli zlí. Jednoho dne byli vyzrazeni a následně zavřeni v žaláři, kde se chystala jejich poprava. V této písni lze vyčíst varování před pýchou, závistí, chamtivostí, leností a smilství. Nabádá posluchače, aby si vážili svého zdraví a síly a nezneužívali ji proti slabším. Dále posluchače nabádá, aby lidé milovali své blízké a rádi pomáhali ostatním. Příklad mužské zločinnosti můžeme spatřit také v „*Nové hrůzostrašné a truchlivé písni o sedmeronásobném traviči Fr. Novotném z Komárova, který během 8 roků sedm nevinných dětí se světa sprovodil, začez 25. února 1899 v Chrudimi na popravišti skončil. Sepsal Ant. Semecký – Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, Karlova ul. 184.*“ Píseň vypravuje příběh o vrahovi jménem Novotný, který trávil své vlastní děti. Oženil se se ženou a pokaždé když se narodilo dítě, záhadně zemřelo, manželka z toho byla velice nešťastná. Novotný od ní tedy odešel a našel si jinou ženu. S tou také zplodil dítě a do několika dní zemřelo, tentokrát byla smrt způsobená otravou odhalena. Soud rozhodl, že Novotného popraví oběšením, a to se také stalo. Závěrem píseň prosí, aby si rodiče vážili svých dětí, starali se o ně a vychovávali je s láskou, protože rodinné štěstí je to nejdůležitější.

Další vzor mužské zločinnosti lze uvést v následujícím textu: „*Žalostný příběh o nezdárném synu, který na svých rodičích vraždu chtěl spáchat a jak od boha potrestán byl. Sepsáním a nákladem Ant. Nováka z Ouherčic u Chrudimi. Tiskem V. Augusty v Litomyšli. 1262*“ Zde se posluchač dozvídá o Františkovi, který byl jedináček a žil se svými rodiči. Když Františkovi bylo 24 let, prosil své rodiče, aby mu přenechali svůj majetek. Sliboval, že se o své rodiče bude starat až do jejich smrti. Rodiče nic nenamítali a majetek na něj rádi převedli. František se oženil a manželce nařídil, aby rodičům nedávala žádné jídlo. Rodiče tuze hladověli a Františkova manželka se nad nimi vždy slitovala, když František nebyl

doma. Jednoho dne na to František přišel a svou ženu zbil a rodiče vyhnal z domu. O Františkovy rodiče se postarali dobří lidé v sousední vesnici, ale nebohá manželka na následky zranění po 14. dnech zemřela. František necítil žádnou lítost, chodil se veselit do hospody. Jednoho dne, když popíjel v hospodě, nastala bouře a blesk uhodil do domu, kde František bydlel a následně tento dům shořel. Zbylo mu tedy pole, které rozprodal a rodičům ani část ze zisku neponechal. František utekl do světa a přidal se ke zlodějům. Po třech letech se František vrátil a přepadl své rodiče. Svázal svého otce a ve sklepě ho týral. Matka, když svého syna viděla, začala se modlit. František ji chtěl zabít nožem, ale nedokázal to. Píseň končí nabádáním dcer a synů, aby ctili své rodiče a starali se o ně i ve stáří.

3.7 Identita ženství v dlouhém 19. století

Lenderová et al. konstatuje, že po staletí byl ženský svět intimním, avšak o ženách se psalo v krásné i dobové naučné literatuře, nástěnné i závěsné malby obsahovaly výjevy žen. Dokonce se dochovaly pozůstalostní inventáře, účty a prameny osobní povahy, jako byly dopisy, deníky a memoáry. Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let 18. století vznikají ženské deníky, a z nich je zřejmé že si ženy uvědomovaly sociální pohlaví neboli feminitu. Pisatelka konstruovala realitu prostřednictvím jazyka, většinou byla něčí dcerou, ženou, sestrou, matkou a svůj život obětovala pro druhé, často si připadala nedostatečná, ale její city neměly být relevantní. Dále autorka upozorňuje, že diplomatická tvorba vznikla téměř výhradně činností mužů, archivní prameny institucionální povahy (výjimkou soudních a policejních protokolů) vypovídají o ženách velmi málo. (Lenderová et al. 2009)

Dle Neudorflové mezi nejtypičtější požadavky českých žen v 19. století patřily rovnoprávnost s muži ve vzdělání, větší možnosti výběru zaměstnání, narovnání vztahů mezi zaměstnavatelem a zaměstnankyněmi, větší právní a sociální ochrana žen, zákaz noční práce, sociální pojištění v případě mateřství a nemoci, zrušení celibátu učitelek, stejné platové ohodnocení, ochrana před pohlavním zneužíváním, zkrácení pracovní doby, podmínky pro výdělečně činné ženy, odstranění vykořisťování dětí, politická rovnoprávnost a volební právo. (Neudorflová 1999) Již Bolzano prohlašoval, že úcta k ženám a matkám je mravní povinnost. (Bolzano, 1810) Také Krolmus vštěpoval do mysli společnosti, že schopnosti žen jsou rovnocenné schopnostem mužů a usiloval o to, aby muži měli spravedlivější přístupy k ženám. (Krolmus 1815) Podle Sobkové nedostatečné vzdělání žen bylo problémem i při napoleonských válkách, kde se ukázalo, jak je nepostradatelná práce žen ošetřovatelek. Ženy, které ošetřovaly vojáky, byly i šlechtičny a některé dokonce otevřely i své vlastní nemocnice až pro několik set vojáků. (Sobková 1995)

Neumann a Kloučková upozorňují, že ještě v 19. století byly dívky ze střední vrstvy vedeny k tomu, aby pracovaly pouze pro domácnost a rodinu, většinou šlo o ruční práce, šití šatstva, pečení chleba, opravy obuvi, domácí úklid, péče o sourozence atd. Autoři dodávají, že pro dívku bylo nejdůležitější, aby se dívka dobře provdala, pokud to neudělala, znamenalo to velký problém a přítěž pro celou rodinu. (Neumann a Kloučková, 1999) Neudorfllová uvádí: „*Zákony tradičně pojímaly manželku jako přítěž do manželství a do domácnosti, což ona či její rodiče museli kompenzovat věnem.*“ (Neudorfllová, 1999, s. 105) Neumann a Kloučková, se domnívají, že na venkově to měla děvčata těžší, z toho důvodu, že majetek dědil syn, i když měl povinnost neprovdanou sestru živit, často se stávalo, že dívka musela do města do služby, či za jinou práci. Dle autorů měšťanské dcery měly možnost vzdělávat se, většinou šlo o výuku hudby, vyšívání, módní francouzštinu, tímto vzděláváním se zvyšoval zájem o neprovdané dívky. Dle autorů ani měšťanská neprovdaná dívka to v životě neměla lehké, většinou se nesměla „ponížít“, aby se živila vlastní prací, ale musela sloužit u svého příbuzenstva. (Neumann a Kloučková, 1999)

Dle Veselé byla žena v 19. století nesvéprávnou, podřazenou otci a později manželovi, to udával Občanský zákoník z roku 1811. Tyto zákony zmiňovaly o právu manželském, vztazích mezi rodiči a dětmi, o poručenství a opatrovnictví. Podle Veselé byl manžel hlavou rodiny, rozhodoval o ženiných i dětských osudech, žena měla pouze povinnost starat se o domácnost, pomáhat v hospodářství, plnit manželovi příkazy, ani nesměla být zúčastněna při posledním pořízení. (Veselá, 1993) Neudorfllová konstatuje: „*pokud jde o veřejné právo, do r. 1914 převládal v celé společnosti názor, že žena nemůže mít stejná práva jako muž, a také je nikdy v rámci habsburské říše nezískala.*“ (Neudorfllová, 1999, s. 99) Dle Neudorfllové velká část těchto zákonů měla platnost až do 20. století, ale pro širokou společnost byly často nesrozumitelné, nejasné a často i nedostupné. (Neudorfllová, 1999)

Neudorfllová klade důraz na to, že: „*zavedení nových zákonů v habsburské říši neznamenalo automatické zrušení starých a nové zákony často nebyly formulovány jednoznačně.*“ (Neudorfllová, 1999, s. 98) Dále autorka upozorňuje, že většina zákonů byla beznadějně zastaralá, neoptimální a tím zanedbávala změny ve společnosti a tím i postavení žen i jejich potřeby. Právě uveřejňovaný tisk byl hlavním pomocníkem při cílevědomém úsilí o rovnoprávnost, jak v právním, sociálním, zdravotním i jiném postavení žen, avšak často tyto snahy kazila cenzura. Neudorfllová uvádí: „*Zvláště ženský tisk se snažil v posledním desetiletí 19. století vysvětlovat základní právní a sociální postavení žen tak, jak se projevovalo v zákonech, ve statistikách a v realitě, což nebyla snadná práce.*“ (Neudorfllová 1999, s. 98)

Lenderová dodává: „od roku 1848 vstoupily v platnost postupně čtyři ústavy, z nichž ta poslední byla v zásadě platná půl století. Stát se za tu dobu výrazně vydělil z bezvýhradného panovnického vlivu a přeměnil se dle dobových měřítek v poměrně spravovaný útvar.“ (Lenderová, 2010, s. 13)

3.8 Negativní formy feminity v kramářské písni

Následující kapitola obsahuje popis ženské zločinnosti v kramářských tiscích tzv. dlouhého 19. století.

Vavroušek a Plos se domnívají, že neexistují pouze lidé dobří, ale jsou i lidé zlí. (Vavroušek a Plos, 1994) Neudorfllová konstatuje: „ženy většinou přicházely do kontaktu se zákonem jen tehdy, když některý z nich vážně porušily.“ (Neudorfllová, 1999, s. 107) Dále se autorka zmiňuje o tom, že kriminalita českých žen v dlouhém 19. století byla nízká. Staškivová uvádí: „ženská postava má v kramářské písni o kriminálních činech velmi výraznou pozici. Její fungování v textu je zasazeno do téměř nemnících se pravidel a principů.“ (Staškivová, 2008, s. 99) Dle Staškivové má žena ustálené místo v různých podobách, jak v pozitivních, tak v negativních. Pokud v písni zaznělo „krásná“, byla to žena „oběť“, neboli kladná postava její půvab byl přikrášlován, a to pouze proto, aby se u lidí vzbudil větší strach, úzkost, lítost. Žena byla krásná také svou duší, protože byla čistá, nevinná a bezbranná. Za to, když byla žena ošklivá, byla to záporná postava a měla zlý charakter. (Staškivová, 2008) To, ale vyvracuje kramářská píseň „Nová píseň: „Má Zuzanka“. Tiskem a nákladem V. Augusty, dříve Jos. Bergrovo v Litomyšli. – 1248. Napsal J. J.“ Zde je Zuzanka popisována jako „nehezka špindíra“, ale chlapec, který píseň zpívá tyto fyzické nedostatky vidí jako klady. V textu je viděno velké množství přirovnání. Například Zuzanka má červené tváře, jako má telátko. Je upovídána jako malé housátko. Ruce má jako války, používá je k těžké práci. Nohy má široké, aby dobře ušlapala zelí. Záda má široké, aby mohla krást dřevo z lesa. Také ráda tancuje a zpívá, z písně sice vyznívá, že tancuje až se sál otřásá a zpívá tak, že plaší myši, ale chlapec v tom vidí výhodu, že nepotřebují kočku. Hospodyně je šetrná, mýdlem nemrhá. Vlasy si nečeše, potírá si je jednou za týden sádlem. Nosí jen jedny šaty, dokud je neroztrhá. Ráda jí a dobře vaří.

Jako příklad ženské zločinnosti lze uvést „Novou píseň. Krkavčí matka. O hrozné vraždě malé Růženky. Sepsáním a nákladem Božy Nováka z Prahy. Tiskem Jul. Janů v Praze.“ Tato píseň je o ženě jménem Františka, která se zamilovala do zloděje, s kterým zplodila dceru jménem Růženka. Protože Růženky rodiče spáchali trestný čin, na krátkou dobu byli oba zavřeni v trestanci. Proto se o Růženku starala cizí rodina. Když její vlastní matku Františku

propustili, začala pracovat a Růženku si vzala k sobě. Vedlo se jim špatně, protože Františku nikdo nechtěl zaměstnat. Její milovaný zloděj se ve věznici zabil. A Františka se dostala do zoufalství, až se ze své nouze uchýlila k vraždě své dcery Růženky, kterou pohřbila pod drnem. Dále Františku užíralo svědomí a chtěla spáchat sebevraždu, ale neměla na to odvahu, po několika dnech svou mrtvou dceru opět vykopala, a když uviděla hnijící maso své Růženky, kterou požírají červi, zbláznila se a běžela se udat.

Další ukázkou ženské zločinnosti lze uvést v následujícím textu: „*Výstražnou píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské, jež a pomoci svého milého, horníka Jana Šimánka, dne 27. října 1898 svého muže Josefa ve spánku petrolejem polila a upálila. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, 184-I.*“ Tato píseň nejen že popisuje líčení, jak žena zavraždila svého muže pomocí svého milence, ale varuje i před nešťastným manželstvím. Nabádá posluchače, aby si vážili svazku manželského a vyhýbali se hříšné lásce.

Jako vzor ženské zločinnosti lze uvést „*Nejnovější píseň žalostné a pravdivé události, která bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela, což se stalo v měsíci srpnu roku 1885 v jednom městě blíže Tábora. Tisk Al. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.*“ Píseň zpívá o líném mládenci, který nepracoval, nehledal si zaměstnání ani si nijak nepřivydělával. Tohoto mládence milovala naivní dívka, která nedopatřením otěhotněla. Za nějaký čas se mládenci a dívce narodilo nemanželské dítě, o které mládenec nestál. Protože mládenec své dítě nezajímalo a přestala ho zajímat i tato dívka, děvče se rozhodlo od mládence i s dítětem odejít. Mládenec netruchlil a nabízel se vdané ženě, avšak na nevěru přišel její manžel, který ze zhrzené lásky oběsil. Manželka oběšeného manžela nelitovala a vzala si líného mládence za manžela. Zjistilo se, že je tato žena neplodná a nemohla svému muži porodit potomka. Muž chodíval do hospody a hýřil penězi. Jednoho dne žena potkala malého hochy, který byl nápadně podobný jejímu muži. Prosila ho, aby přišel na návštěvu. Když ho manžel uviděl, měl z něj velkou radost, Vyprávěl ženě, že je to jeho vlastní syn zavržené dívky. Manžel se věnoval pouze svému synovi a ženě bylo smutno, připadala si odstrčena. V noci přišla ke spícímu chlapečkovi a uškrtila ho se slovy, že když ona se nemůže radovat ze syna svého, její muž se radovat také nebude. Píseň posluchače nabádá, aby ctili své děti.

Dalším příkladem ilustrace ženské zločinnosti může být: „*Smutná píseň pod názvem: Krvelačná nevěsta. Sepsáním a nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu, Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Tato píseň pojednává o vražedkyni Marii, která byla původem z Berouna. Marie byla pokřtěná, ale neměla vzdělání. Sloužila od 12 roků u mnoho hospodářů. Narodily se jí celkem tři děti a všechny svou vlastní rukou uškrtila. Marie byla potrestaná tím, že byla tři roky ve věznici. Když ji propustili, styděla se lidí a odstěhovala se do Mokřých Vrat. Tam poznala

Františka Jahna. To byl 28 letý muž, který žil se svou starou matkou. František se do Marie zamiloval. Marie se s Františkovu matkou neměly rády. Údajně Marie Františkovu matku týrala a nevážila si ji. Marie přemluvila Františka, aby se přestěhovali, s čímž matka výrazně nesouhlasila, ale nakonec se všichni společně přestěhovali do Berouna. Matka neustále Marii napomínala, nutila ji k práci a Marii to vadilo. Jednoho dne to Marie nevydržela a když František nebyl doma, jeho matku zabila. Umlátila ji velkým polenem a mrtvolu ukryla na půdě. Marie ze svého činu měla dobrou náladu a vařila večeři. Když se muž vrátil domů a začal večeřet, kápala na něj kapka krve ze stropu. František byl nervózní a šel hledat svou matku, našel ji umlácenou polenem, měla roztlučenou hlavu a přezářená žebra. Vymyslel si lest, že jde koupit petrolej a že Marie musí jít s ním. Když přišli k četnickému domu Marie chtěla uprchnout, ale marně. Při výslechu popsala vraždu a činu vůbec nelitovala. Píseň končí morálním doporučením, aby se lidé vyvarovali podobných činů a vzali si příklad z tohoto příběhu.

4. ILUSTRACE ČLOVĚKA V DLOUHÉM 19. STOLETÍ V KRAMÁŘSKÝCH TISCÍCH

Tato kapitola je věnována vymezení člověka v dlouhém 19. století. Kapitola se opírá o poznatky významných historiků a pro dokreslení představy je zde uvedena ilustrace z kramářských tisků a písní ze sbírky Východočeského muzea v Pardubicích.

Dle Lenderové člověk žijící v 19. století nechtěl hovořit o svém vztahu k životu, věku, nemoci a smrti, proto se tyto údaje dozvídáme skrze zkoumání dlouhých časových úseků. Zkoumání odhaluje změny průměrného a sňatečního věku, velikosti rodin, natality, úmrtnosti, migrací a tím umožnilo badatelům nahlédnout do předtím málo prozkoumaných oblastí jako byly dějiny dětství, mateřství, smrti, sexuality, kriminality a delikvence, sociability, věkových skupin, lidových slavností, lidové zbožnosti a také dějin mentalit. (Lenderová et al. 2011) Lenderová et al., uvádí, že 19. století změnilo mentalitu lidí. Lenderová et al., tvrdí, že „na počátku 19. století stál poddaný, na jeho konci – více či méně sebevědomý – občan. Zadumaný muž, symbol romantismu, se změnil v občana, využívajícího technických výtvarných a politických práv.“ (Lenderová et al., 2011 s. 12, 13)

Z kramářských písní a textů z 19. století, které jsou uchovány ve Východočeském muzeu v Pardubicích, lze vyčíst, že lidé žijící v tomto období, měli podobnou mentalitu jako lidé dnešní doby. Chtěli žít spokojený život, byli srdeční, uměli se zamilovat, uznávali lásku ke své rodině, v nouzi si pomáhali, existovala mezi lidmi určitá míra solidarity, byli hrdí na svou vlast, odsuzovali nevěru, lenost a vypočítavost. Avšak v mnohém se od dnešní společnosti lišili.

Srdečnost a solidarita tehdejších lidí lze vidět v „*Písni o hrůzné katastrofě, která se stala v uhelných dolech v Karviné ve Slezsku. Sepsáním a nakladatelem Josefa Chládky. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Zde je popsána nehoda, při které vybuchl uhelný důl. Píseň vášnivě popisuje utrpení zdejších horníků. Poukazuje na utrpení jejich matek, přítelkyň, přátel, manželek a dětí. Celá píseň je pochmurně laděná, žal, nářek a smutek vyčnívá z každé sloky. V písni se objevuje přesný popis tragické události. V písni se také odráží lidské pochopení a solidarita majitele dolu, který finančně podpořil na tři sta sirotků a zbylých vdov. V písni zaznívá velká solidarita a pomoc člověku v tísní. Také je patrné, že zdejší lidé drželi dlouho smutek a přišli se se zemřelými horníky rozloučit na pohřeb, po pohřbu dlouho hodovali, aby utišili utrpení horníků i jejich pozůstalých. Lidé i dlouho po této hrozné události uctívali zemřelým památku. Dalším příkladem, kde se objevuje velká pomoc v nouzi, lze uvést jako příklad „*Píseň o utonutí dvaceti zákopníků, kterou sepsal Adolf Freund z Libšic. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ V této kramářské písni se posluchač dozvídá o krutosti přírody, ale i lidské solidaritě. Konkrétně se zpívá

o utonutí 20 mládenců nedaleko Karlína. Opět je v textu znát, že těmto utonulým mužům se mnozí lidé snažili pomoci, avšak marně. Dále se můžeme dočíst o zvyku, který se dnes již moc nedrží a to, že se v nedalekém kostele zvonilo na počest zesnulých. Lidé drželi smutek až do pohřbu, píseň se zmiňuje o nářku a smutku matek a přítelkyň těchto mrtvých hochů. Závěrem se nesou slova, že čas trápení pozůstalých vyléčí. Jako příklad mateřské a dětské lásky k rodičům lze uvést „*Smutnou píseň loučení při pohřbu. Sepsáním a nákladem Václava Nováka. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ V této kramářské písni se posluchač dozvídá o hluboké lásce k rodičům. Píseň nabádá děti, aby si vážily svých rodičů a respektovaly je.

Solidarita, lítost a sounáležitost je zřetelná v písni „*Nová a pravdivá píseň o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889, což v této písni nejlépe se vyrozumí. Nakladatelem Karla Pavlica. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci. Sepsal a na svůj náklad vydal Karel Pavlica, zpěvák ve Valašském Meziříčí.*“ Tato píseň varuje před mocí přírody. Dozvídáme se, že příroda v roce 1889 zničila mnoho úrody, poničila lesy, pobila lesní zvěř i dobytek. Při povodni zemřelo 90 lidí a 7 malých nemluvňat se nikdy nenašlo. V písni je zřetelná velká míra solidarity, ti kdo přežili, si navzájem pomáhali a zachraňovali, co se dalo.

Srdečnost a hrdost k vlasti lze postřehnout také v „*Nové písni pod názvem Každé děvče rádo hochu švarného. Nakladatelem Edvarda Paula ze Slaného. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Z této kramářské písni čpí velké sebevědomí, tehdejších potulných zpěváků. Píseň opěvuje hezké hochy, které jsou vždy hezky oblečení, rádi holdují alkoholu, především pivu a rádi zpívají lidem pro radost. Tito muži opěvují nově vzniklé vynálezy a pokrok. Jedním z takových vynálezů jsou ambulanční vozy, které jsou prospěšné pro širokou veřejnost a zajišťují větší bezpečí občanům. V písni zaznívá i vlastenecká hrdost a pýcha ke Karlovi IV. Píseň se dále zmiňuje o velké vodě, která poničila mnoho památek, ale i rodinných domů a tím naráží na solidaritu a srdečnost tehdejších lidí, kteří si navzájem dokázali pomoci.

O vlastenecké hrdosti se také zpívá v „*Písni ku oslavě Zemské jubilejní výstavy 1891. Kterou napsal Adolf Freund-Libšický. Nakladatelem Adolfa Freunda z Libšic. Tiskem Jul. Janu v Praze.*“ Zde je k povšimnutí téměř v každé sloce vlastenecká hrdost, hrdost k češství, k české práci a oslava českých dějin i české země. Jako další příklad k silné vlastenecké hrdosti udávám „*Píseň o velké povodni, která dne 3. a 4. září roku 1890. v Čechách zuřila. Sepsáním a nakladatelem Aug. Zoubka. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Zpívá se zde nejen o velké povodni, která zničila Karlův most a mnoho dalších památek a domů. Povodeň také zničila mnoho statků, úrodné půdy, lesů, zabila mnoho zvířat a lidí. Píseň popisuje nemilosrdnou a krutou sílu přírody,

ale také lidský žal a zármutek. Nabádá posluchače, aby byli hrdí na svou zem, milovali ji a opatrovali ji.

Před lží, falší, zradou a podvodem varuje „*Historická píseň Mirlanda, vévodkyně Bretaňská. V Příbrami. Sklad a k dostání u Eug. Petersona. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.*“ V této písni se posluchač dozvídá o Mirlandě, která si vzala za manžela Artuše, knížete z Anglie. Artuš odjel do války, když byla jeho žena těhotná. Na zámek přijel jeho bratr jménem Jerad. Ten byl lstivý, zákeřný a zkažený, chtěl zabít dědice trůnu, aby mohl sám na zámku panovat. Když Mirlanda porodila zdravé dítě, omámili ji a namluvili, že dítě zemřelo. Jerad napsal dopis Artušovi, že Mirlanda porodila divnou nestvůru, miminko nepokřtili a dali ho chůvě. Chlapečkovi dali jméno Bertrand, vychovávali ho v otroctví. Jerad řekl Mirlandě lež, že Arnošt ji chce nechat popravít za to, že porodila nestvůru. Nabádal ji, ať uteče, a tak se také stalo. Po sedmi letech se o Hirlandě kníže dozvěděl a sám si pro ni přijel. Prokoukli lež, odpustili si a chvíli měli spokojený život. Do té doby, dokud Mirlanda opět otěhotněla. Jerad si vymyslel lež, že to není dítě Artuše, ale rytíře Olivína. Jerad také podplatil mnoho svědků a Arnošta to rozčililo a připravoval popravu Mirlandy. Na popravě se záhadně objevil jejich syn Bertrand, který byl kdysi ukraden. Když se Artuš dozvěděl čisté pravdy, odsoudil svého bratra, chůvu a celou stráž. Závěrem píseň nabádá manžele, aby nevěřili tomu, o čem nejsou sami přesvědčeni.

4.1 Dětství v dlouhém 19. století

Následující kapitola se zabývá nejvýraznějšími obdobími lidského života a to narozením, dětstvím a výchovou dětí v 19. století.

Lenderová a Rýdl poukazují na to, že: „*v minulých letech mělo dítě trnitou cestu k tomu, aby se stalo autentickou bytostí, plnoprávným, rovnocenným, či dokonce zvýhodněným jedincem, jehož bude chránit zákon, jako je tomu dnes.*“ (Lenderová a Rýdl, 2006) Otázka dětství se řešila již v 17. století, v tomto období mezi dítětem a dospělým stála škola, v 18. věku se škole a zdraví přikládala ještě větší míra důležitosti a dětství se začalo emancipovat. Lenderová et al. konstatuje, že v druhé polovině osmnáctého století se změnil pohled na dětství i mateřství. Dalo by se říci, že se tyto pojmy staly středem zájmu populacionistů, státníků, lékařů, pedagogických myslitelů. Vytvářel se intimní prostor rodiny, redukovaný na rodiče a děti. Tímto se nejspíše změnil vztah dospělých k dětem. (Lenderová et al., 2005)

Lenderová et al. uvádí: "*Nové pojetí dětství předznamenalo roku 1762 první vydání Rousseauova Emila. Také v rakouských zemích jako důsledek reformních zásahů do základního*

školsství vznikají moderní pedagogické spisy či první pedagogické časopisy. Všechny soudobé pedagogické teorie prosazovaly názor, že chování dospělých osob je výsledkem jejich vývojových možností v dětství, v období, kdy je lidská bytost mimořádně vnímavá a tvárná." (Lenderová et al., 2005, s. 25.)

Lenderová et al. upozorňuje, že lidé minulých let striktně dodržovali zvyky, tradice a rituály, protože populace byla velice pověřčivá. (Lenderová et al. 2010) Také příchod na svět nového člena rodiny doprovázelo po staletí mnoho rituálů. Ať už šlo o přechodové rituály náboženské (kněžské svěcení, primice) či světské (křest, svatby, ...) Tyto rituály udělovaly člověku sociální totožnost v dané společnosti. Zvyky ubraly na síle s příchodem osvícenství, kdy rozum a logické vysvětlení vítězí nad pověrou, úslovími a příslovími. (Lenderová a Rýdl 2006) Podle Lenderové a Rýdla těhotenství a porod byli brány pouze jako ženská záležitost a pro rodičku v 19. století byl porod velkým nebezpečím jak pro ni, tak pro dítě. Autoři dále uvádějí, že lazebníci a bradýři měli anatomické znalosti chirurgů, avšak tato věda nebyla brána za lékařský obor, a tak se tyto znalosti uplatnili pouze zřídka a většinou pozdě. Porodnictvím a neonatologií se tehdejší lékaři nezabývali, většinou tuto lékařskou roli přebíraly porodní báby. I když od roku 1519 byl k dispozici spis pod názvem *Zpráva a naučení ženám těhotným a babám pupkořezným* a později vyšlo mnoho dalších děl zabývajících se touto problematikou, například v roce 1924 byla lékařům, porodním babám i ženám k dispozici kniha s názvem *Staročeská zdravotní věda a tělověda*. Avšak ženám z insitních vrstev se tyto spisy většinou nedostaly do rukou a ani je nečetly. (Lenderová a Rýdl 2006)

Lenderová et al., upozorňuje, že až v průběhu devatenáctého století se dítě stává centrem cílené pozornosti, zlepšují se hygienické zásady, medikalizace porodů, porodní báby se začínají kvalifikovat, prosazuje se očkování, přibývají populárně naučné spisy týkající se péče o těhotnou, kojence a malé dítě. (Lenderová et al., 2005) Lenderová a Rýdl potvrzují, že když v českých zemích postupně mizela negramotnost, lidé se začali více zajímat o své zdraví, ale i o zdraví svých příbuzných a přátel. Tím vznikalo mnoho nových spisů, knih, příruček i časopisů, dokonce i s tematikou o početí, průběhu těhotenství, porodu, zdraví ženy, rodičovství, výchově a péči o děti, ale také se objevují dostupné hračky i dětská móda. atd. (Lenderová a Rýdl 2006)

Lenderová, Jiránek a Macková uvádí: „ještě v 19. století bylo těhotenství častou samozřejmostí. Teoreticky mohla žena родit od sňatku do menopauzy, tedy zhruba po dvě desítky let.“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 180) Dále tito autoři zjistili že: „80 % rodin se první dítě narodilo do jednoho roku po svatbě, další téměř pravidelně každého dva a půl roku.“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 180) Anon et al. uvádí:

„jakmile matka dovršila čtyřicítku, mezi porodní intervaly se prodlužovaly, nebylo vzácností, že poslední dítě se narodilo ženě krátce po čtyřicítce: běžný pár tak mohl zplodit kolem deseti dětí.“ (Anon et al. 1996, s. 167)

Lenderová et al., konstatuje, že již od nepaměti, pokud se ženě narodil novorozenec, chlapec rodina měla větší radost, než když se narodila dívka, bylo to z důvodu, že se narodil dědic trůnu, erbu, polností dílny, živnosti, podniku, jména atd. Dále autorka uvádí, že syn nemusel být nutně prvorozený, ale pro rodinu bylo snazší mít alespoň jednoho syna. Pro rodinu bylo nejvýhodnější, aby se narodila obě pohlaví, dcera jako chůva, ale i pomocná síla v podobě syna. (Lenderová et al., 2009) Gebauerová uvádí, že porodem dcery s sebou rodina nesla břímě v podobě věna, to byla hrozba jak pro střední a chudé sociální vrstvy, ale i pro bohaté šlechtice, či úředníky. (Gebauerová, 1926) Lenderová et al. upozorňuje, že větší počet dcer vždy znamenal větší ekonomické starosti spojené s věnem, to ale neznamenalo, že neexistovali otcové, kteří se neradovali z narození holčičky. (Lenderová et al., 2009)

Lenderová et al. poznamenali, že: *„brzy po narození se dítě křtilo, ve šlechtických a měšťanských rodinách většinou jeden až tři dny po narození, v dělnických nejpozději do týdne.“ (Lenderová et al., 2005, s. 26.)* Lenderová et al. uvádí, že děti z horních vrstev většinou postupovaly křest doma, střední vrstvy v zámecké kapli a dolní vrstvy se většinou spokojily se službou kaplana v nejbližším farním kostele. Pokud bylo dítě pokřtěno, automaticky bylo zapsáno do matriky i s potřebnými náležitostmi. Kmotr byl důležitou osobou, dítě od něj dostalo křestní dárek a stal se po rodičích nejbližším příbuzným dítěte. (Lenderová et al., 2005).

Lenderová, Jiránek a Macková se shodují, že: *„podle rakouského občanského zákoníku z roku 1811, který platil přes sto let (k dílčí jeho novelizaci došlo až v roce 1914), byl dítětem jedinec do sedmi let. Pak, v rozmezí osmi až čtrnácti, prožíval období nedospělosti, od patnácti do čtyřadvaceti období dospívání. Do té doby nebyl mladý člověk zletilý, teprve pak se stal zcela způsobilým k právním činům.“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s.178)* Lenderová, Jiránek a Macková poukazují na to, že tato věková hranice se dále posouvala, ale literatura dlouhého 19. století kladla největší důraz na období 0 roku do 7 let života dítěte. Dále tito autoři uvádí: *„přechod z jedné etapy lidského věku do další, kvalitativně vyšší, měl podobu přechodového rituálu: poměnu statusu provázely změny ve způsobu oblékání, úpravy vlasů, změny místa u rodinného stolu, výměny lůžka. Jednotlivé životní cykly ohraničovala první cesta do školy, u katolíků první přijímání a biřmování, u evangelíků konfirmace, u židovských chlapců bar micva, u děvčat bat micva, pak závěrečné školní vysvědčení, u některých maturita.“ (Lenderová, Jiránek a Macková 2010, s.178, 179)*

4.2 Vzdělání v dlouhém 19. století

V následující kapitole je stručně rozebráno vzdělání v dlouhém 19. století, pro dokreslení představy jsou v kapitole ukázky z kramářských textů a písní ze sbírky Východočeského muzea v Pardubicích.

Lenderová a Rýdl uvádí, že dle představ osvícenského populacionismu mělo vlastní školské vzdělání náležet všem, proto v průběhu 19. století byly snahy o rozšíření předškolní a školní výchovy. Tato výchova byla primárně určena pro děti z chudých rodin, bohatí měli většinou soukromého učitele, ale postupně v druhé polovině 19. století se tato školní docházka stala důstojnou samozřejmostí pro širokou veřejnost. (Lenderová a Rýdl, 2006) Lenderová a Rýdl upozorňují: „*v názoru na institucionální péči o kojence, batole a dítě předškolního věku vycházeli postoje veřejnosti z genderového konstruktů: ženy jsou od přírody předurčené k roli manželky, hospodyně a matky, dítě v prvních letech života vyžaduje jejich neustálou péči a pozornost.*“ (Lenderová a Rýdl, 2006, s. 161) Autoři dále vysvětlují, že se nejednalo pouze o matky, ale že konstrukt připouštěl i kojné a chůvy. Dle autorů se v Evropě od druhé poloviny 18. století objevovaly nové výchovné instituce určené k opatrování předškoláků, v českých městech vznikla podobná humanitní zařízení na pokyn Karla Chotka v roce 1835. (Lenderová a Rýdl, 2006)

Podle Lenderové a Rýdla tyto opatrovný nerespektovaly specifika raného dětství, vychovatelé byli muži (až na pár výjimek), kteří se striktně řídili stanoveným plánem, a děti byly průběžně zkoušeny. Dle autorů je Marie Riegrová často spojována se vznikem českého zařízení pro předškolní děti, které plně respektovalo specifika předškolního věku a kde o děti pečovaly kvalifikované učitelky. (Lenderová a Rýdl, 2006) Lenderová a Rýdl se domnívají, že: „*předškolní péče, která její zásluhou vznikla v šedesátých až devadesátých letech v Praze, sledovala dva cíle: pomoc sociálně potřebným rodinám a odvrácení hrozby „poněmčování“ českých dětí ve výchovných zařízeních jazykově německých, jichž v Praze přibývalo.*“ (Lenderová a Rýdl, 2006, s. 166) Lenderová, Jiránek a Macková potvrzují, že od roku 1775 platilo, že všechny děti od 6 do 12 let (chlapci i dívky, bez sociálního rozdílu) měly závaznou vzdělávací povinnost dle Tereziánského Schulpatentu. (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010) Lenderová, Jiránek a Macková uvádí: „*připomeňme, že ve 12 letech končila druhá etapa životního cyklu a dítě bylo zralé nejen pro první zpověď a přijímání, ale i pro službu, učení se řemeslu, studium na vyšší škole, pážecí dvorskou výchovu či kavalírskou cestu.*“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 197)

Lenderová a Rýdl poukazují na fakt, že po celou první polovinu 19. století musely děti starší 12 let podle zákona absolvovat nedělní školu, pokud nepokračovaly ve studiu na střední škole. Pro chlapce to znamenalo, že do 18 roku museli podstupovat opakovací hodiny, u dívek do 15 roku, později se tyto opakovací hodiny sjednotili pro obě pohlaví a končily dosažením patnácti let dítěte. Pokud jedinec nedodržel tuto nedělní školu, nemohl získat výuční list v žádném řemesle. (Lenderová a Rýdl, 2006)

Lenderová, Jiránek a Macková uvádí: „v devatenáctém století patřilo „učení“, tedy příprava k výkonu určitého řemesla, u mužské populace k nejrozšířenějším způsobům přípravy na praktický život.“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 209) Dále dle autorů se při volbě povolání nehledělo na zájmy jedince, natož na ekonomické možnosti, sociální postavení, rodinné tradice a širší rodinné vazby. Děti z nejnižších středních vrstev se většinou učily řemeslu, to se dědilo z otce na syna. Potomci insitních vrstev, tedy dělníků a podruhů, či sirotci a nalezcenci měli naději na sociální vzestup v podobě kvalifikovaného řemeslníka, protože přijetí do učení neznamenal vždy výdaje, naopak mohlo chlapce osvobodit od poplatků příslušnému živnostenskému společenstvu. Autoři dále dodávají, protože mistr často nemohl ubytovat své učně, v roce 1897 přišly novely k živnostenskému řádu, který dal vzniknout tzv. útulny učednické, to byly ubytovny pro učně. (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010)

Na následujícím obrázku (obr. číslo 22) je zachycena ukázka školní třídy.

Obrázek 22 Ukázka školní třídy (Národní muzeum, 2012)

4.3 Manželství v dlouhém 19. století

V následující kapitole je stručně nastíněno manželství v dlouhém 19. století, pro dokreslení představy jsou v kapitole ukázky z kramářských textů a písní ze sbírky Východočeského muzea v Pardubicích.

Lenderová et al. uvádí: „*Fyzická zralost byla klíčem k určení zletilosti: manželství urozených, byt uzavřeno v dětském věku, mohlo být konzumováno teprve ve chvíli, kdy nastoupila pohlavní dospělost.*“ (Lenderová et al. 2009, s. 220) Dále dle autorky chlapců završila přípravu na život kavalírská cesta a své sexuální zkušenosti mohli nabýt i bez svatby. U dívek se kladl důraz na jejich čistotu, pěstění jejich žádoucích morálních kvalit a umění postarat se o domácnost. (Lenderová et al. 2009, s. 220) Pro dokreslení této představy je uveden příklad z „*Nové písně pro mládence a panny. Tiskem Jana Spurného v Praze. – Nákladem vlastním.*“ Tato píseň vypráví o dívce, pro kterou je důležité při volbě partnera, aby ji respektoval a bral v úvahu i její přání. Ale také se zde posluchač může dozvědět, že chlapci při výběru partnerek hleděli, jestli je děvče hezky oblečené, fyzicky přitažlivé, jaké má dívka věno a jestli je spořádaná v domě.

Lenderová a Rýdl konstatují: „*na přelomu 19. a 20. století se ve střední Evropě ustálilo pohlavní dospívání mezi třinácti a sedmnácti lety. Pohlavní dospělost chlapců nastávala průměrně v šestnácti, dívek ve čtrnácti až šestnácti letech.*“ (Lenderová a Rýdl, 2006, s. 256) Dále autoři tvrdí, že z odvěkého stereotypu plyne, že děvče, které se změnilo v ženu vinou menstruace, bylo společností viděno jako bytost věčně nemocnou, každý měsíc nečistou, od uzavření manželství stále těhotnou, v koutě kojící, a proto se ženě neustále mění nálady, je nestálá a rozhoduje se srdcem a nikoliv hlavou. Tehdejší výchova dospívajících byla založena na varování předčasného probouzení pohlavního pudu, děti měly žít co nejdéle v nevědomosti a jako prostředek prevence byla brána zpověď, která měla za úkol dostat z dětí informace, zda nepáchají hříchy proti čistotě. (Lenderová a Rýdl 2006)

Jako prevenci předčasného sexuálního styku lze vidět také kramářské písně ze sbírky Východočeského muzea v Pardubicích „*Nová píseň pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci. Nákladem a sepsáním Františka Haize. Tiskem Jana Spurného.*“ Tato píseň varuje mladé slečny, před svůdníky, kteří lákají mladé ženy. Slibují jim věčnou lásku a „hory doly“, ale nakonec své sliby nevyplní. Píseň dále varuje před zbavením čistoty, dříve než před svatbou, z něhož plyne hrozba, že by se dívka stala neprodatelnou.

Na následujícím obrázku (obr. číslo 23) je zobrazena svatební fotografie manželů Weiserových z 90. let 19. století.

Obrázek 23 Svatební fotografie manželů Weiserových z 90. let 19. století. (Kudelová, 2015)

Dlouhá léta manželství vznikalo za určité domluvy rodičů, sňatek byl uskutečněn na základě společenských konvencí a ekonomických, hospodářských, politických či rodových zájmů. (Lenderová et al., 2009) Jako příklad je uvedena kramářská píseň „*Nová píseň K Žižkovu cestička ušlapaná. Sepsáním a nakladatelem Anděly Pokorné. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ V této písni se posluchač dozvídá o prioritách výběru partnera. Velkou roli hrál názor rodičů, pokud si například matka myslela, že milovaný hoch dcery je chudý, bránila dceři se s ním provdat. I přesto, že byl hodný, pracovitý a sliboval, že se o milovanou dívku postará a zajistí ji slušné živobytí. V písni se nepřihlíží na lásku dvou mladých osob, ale klade se důraz na movitost a bohatství budoucího manžela, protože dle písně jediné finančně zajištěná žena, může být v budoucnu šťastná. „*Časová píseň Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala! Sepsal Ant. Semecký Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze.*“ Z textu této kramářské písně lze vyčíst, že pro dívky bylo důležité, aby byl jejich budoucí manžel zaopatřen, aby vlastnil dostatečné množství peněz, majetku a dokázal ji a jejich děti zaopatřit. Dívka z této kramářské písně je ctižádostivá, prahnoucí po bohatství, chtěla být finančně zajištěná. Milovala chlapce, kterého odveleli do války. Dívka chlapci odprísáhla slib věrné lásky, který později porušila. Našla si bohatého manžela, stala se z ní sice bohatá nevěsta, ale později velice nešťastná manželka. Její manžel ji bil a nevážil si ji. Chlapec, který se vrátil z války zjistil, že ho jeho milá zradila. Z tohoto zjištění nechtěl již dále žít. Nějaký čas se potloukal světem. U mladých dívek byl velice žádaný, každé mladé děvče by ho chtělo za muže, ale on byl nešťastný. Závěrem písně se chlapec z nešťastné lásky zabije a jeho milované děvče zjistí, že udělalo chybu, protože její manžel ji nemá rád, hraje karty, holduje alkoholu a bije ji.

Lenderová et al. se domnívá, že osvícenská představa manželství se lišila v tom, že se mladí lidé mohli sami rozhodnout, s kým vstoupí do svazku manželského, kladl se důraz na svobodu člověka a pokud se manželství uzavřelo z lásky, znamenalo to pro budoucí rodinu štěstí a radost. Změnil se pohled na manželství v osmnáctém a hlavně v devatenáctém století v důsledku ekonomických a společenských změn. (Lenderová et al., 2009) Lenderová et al. uvádí: „*život soukromý a veřejný se od sebe odděloval, proměňovala se podoba vztahů mezi mužem a ženou, mezi rodiči a dětmi. Úředník, městský učitel, profesor, lékař odcházeli za prací mimo domov či mimo byt, žena s malými dětmi zůstala doma.*“ (Lenderová et al., 2009, s. 109)

Nový pohled na manželství z lásky lze spatřit v „*Písni pro šlechetné nevěsty u večer před kopulací při věnců vilí, i také pro družičky. Tiskem a nákladem V. Augusty v Litomyšli. – 202. (Kdo píseň sepsal, nebylo v kramářském tisku poznamenáno.)*“ Píseň opěvuje manželství, dle písně je manželství šťastné, pokud se lidé berou z lásky. V písni se odráží láska k Ježíši, panně Marii, a především rodičům. Zamilovaná dívka před svatbou děkuje svým rodičům za dobré vychování, a že se o ni srdečně starali. Nevěsta je ráda za upřímnou lásku svých kamarádek, kterým děkuje stejně jako svým družičkám. Nevěsta si uvědomuje, že již nebude plně svobodná a modlí se, aby se jí v manželství dařilo a přeje si, aby byla šťastná. V navazující písni pro družičku zpívají družičky nevěstě. Družičky prosí nevěstu, aby přijmula věnečky, které ji uvlily za její poctivost a přejí nevěstě spokojené manželství. Stávalo se, že se lidé přestali milovat a vznikla tíživá situace obou partnerů. To lze vyčíst v písni „*Nová píseň o zničení přísahy věrnosti. Sepsal Václav Slavík. Náklad a vydáním Josefa Chládky z Heřman. Městce.*“ V písni zaznívá lítost a smutek z nešťastné lásky. Kdy se dva milenci přestali milovat a navzájem se sobě odcizili.

O žárlivosti a nevěře se zmiňuje „*Truchlivá píseň Přesmutný konec věrné milenky, který se stal dne 8. dubna t. r. na trati Státní dráhy mezi Letky a Libšicemi. Sepsáním a nákladem M. Pokorné. Tisk J. Spurného v Praze.*“ V této písni se posluchač dozvídá o žárlivé slečně, která na plese viděla tančit svého milého s jinými děvčaty. Rozeběhla se pryč a zadumaná smutkem přehlédla vlak, který ji srazil, a ona na místě zemřela. Tato píseň nabádá mládence, aby byli svým dívkám věrní. Také je zde popsán žal rodičů a hluboký nárek sestry.

Jako příklad nešťastné lásky lze uvést kramářskou píseň „*Nová píseň pod názvem: Radost se smutným koncem. Sepsáním a nákladem Jos. Teisingra. Tiskem Jana Spurného v Praze.*“ Tato píseň varuje, před falešnou láskou, která byla dennodenním problémem, nabádá děvčata, aby byla pozornější u výběru svého partnera. Píseň opěvuje mládí. V písni se vypráví o vojácích, kteří mají jednou za čas vycházky, koketují s děvčaty, berou je na procházky a tulí se k nim. Hromadně se schází na společném místě, kde děvčata pro vojáky připraví pohoštění

v podobě vydatného jídla a alkoholického pití. Společně si užívají a zpívají. Píseň varuje před mužskou vypočítavostí. Varuje děvčata, že voják má jiné starosti než vážný vztah. S děvčaty vojáci pouze laškují a vodí je za nos. Rádi se s děvčaty pobaví, využijí jejich pohostinnosti, ale ve výsledku před „kuchtou“ dají přednost bohaté nevěstě s tučným věnem. Často tato nešťastná láska končila tím, že zamilované chudé děvče, které se nechalo zmanipulovat a přišlo o svou čistotu spáchalo sebevraždu.

Další příklad falešné lásky lze spatřit v kramářské písni „*Nová píseň pod názvem: „Kukačka“*“. *Nákladem a sepsáním Jos. Flody. Tiskem Jana Spurného v Praze.*“ Tato píseň vypráví o ženě, která se zamilovala do muže. Muž ji sliboval svatbu a spokojený život. Sliboval hory doly, ale když ji zbavil čistoty opustil ji, protože byla chudá. Tento muž dál hledá věrné mladé děvče, které by mu podlehl, a nakonec ji také opustí. Píseň končí, že nevěrnému milenci žena odpouští.

4.4 Stáří v dlouhém 19. století

Lenderová, Jiránek a Macková konstatují, že dnešní lidé se dožívají mnohem vyššího věku, než tomu bylo v tehdejších dobách, a to převážně kvůli pokroku v medicíně, vyšší úrovni hygieny, jinými stravovacími návyky, uvědomělým nakládáním se svým zdravím a mnoho dalšího. (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010) Lenderová, Jiránek a Macková uvádí: „*Odhadujeme, že v polovině 18. století se lidé žijící v českých zemích dožívali průměrně 25 až 28 let, v polovině 19. století t bylo přes 30 let, na počátku 20. století 40 let.*“ (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 159) Dále se autoři domnívají, že za starého člověka se považovala osoba, která dosáhla padesáti let. Literatura, která byla dostupná v 19. století se gerontologií zabývala jen zřídka. Společnost sice upozorňovali na skutečnost, že proces stárnutí závisí na okolnostech, jako je pohlaví, konstrukce těla, životospráva, sociální postavení, fyzická aktivita, ale nikdo se nevěnoval tomu, jak o staré lidi pečovat, či jak věk ještě prodloužit. (Lenderová, Jiránek a Macková 2010) Lidé se stáří obávali, ženám i mužům hrozila osamělost a existenční problémy. Muž kvůli fyzickým změnám ztrácel schopnost zaopatřit rodinu a žena ztratila schopnost rodit nové děti a tím se oba mohli ocitnout na okraji společnosti. (Lenderová et al. 2009) Proto v průběhu 19. věku byly založeny svépomocné spolky. Jejich funkce spočívala ve výplatě peněžní dávky starým a invalidním osobám. Dále každá obec měla povinnost postarat se o své obyvatele, včetně starých, to vyplývalo z domovského zákona z roku 1849. (Lenderová, Jiránek a Macková 2010)

Lenderová, Jiránek a Macková tvrdí: „*K jistému ocenění stáří dochází teprve s osvícenstvím. Vytváří se obraz moudré bytosti, jejíž životní zkušenosti jsou váženy a radám je*

nasloucháno.“ (Lenderová, Jiránek a Macková 2010, s. 250) Dále se autoři shodují, že k životu patří i smrt, v prvních desetiletích 19. století smrt přicházela velice často, lidé na ni byli zvyklí a znamenala pro ně běžnou integrální součást života. Riziko smrti stoupalo každým otěhotněním, narozením, ale i dětstvím. Lenderová, Jiránek a Macková dále uvádí, že lidé si mysleli, že nemoc, epidemie či jiná příčina smrti je trest za jejich hříchy, také se báli pekla, později věřili v jiný posmrtný život. (Lenderová, Jiránek a Macková, 2010, s. 250) Lenderová, Jiránek a Macková konstatují: „*Slušný člověk se až do konce 19. století narodil a zemřel doma – jediné doba válek byla výjimkou. Umírajícímu se jeho blízcí snažili různými magickými praktikami trápení zkrátit.*“ (Lenderová, Jiránek a Macková 2010, s. 253)

5. DIACHRONNÍ PROMĚNA MEDIÁLNÍHO OBRAZU MASKULINITY A FEMINITY V KRAMÁŘSKÝCH TISCÍCH

Následující kapitola popisuje negativní formy feminity a maskulinity v kramářských tiscích dlouhého 19. století.

5.1 Podoby maskulinity v kramářských tiscích

Podkapitola se věnuje stanovení podoby a formy ustanovování hraničních podob maskulinity, jakožto normativních principů formování genderových rolí u představitelů insitních vrstev 19. století. V podkapitole je rozebrán fyzický popis a popis psychických vlastností mužů z autorem vybraných kramářských textů.

Z kramářských tisků, které se objevují v bakalářské práci, je zřejmé, že forma i podoba muže zůstávala téměř vždy stejná. Ve většině kramářských textech byl muž popisován jako dítě, svobodný mládenec, nebo muž v produktivním věku, který je ženatý a má rodinu. U autorem vybraných textech nebyl zmiňován muž v pokročilejším věku, což nebylo autorovým úmyslem, ale stáří v dané době nebylo častým námětem k tvorbě kramářských textů. Pokud byla mužská postava dítětem, byla popisována jako rozmilý, hodný, nevinný chlapeček. Mužská postava, která znázorňovala mládence, byla osobou egoistickou, sebevědomou, hrdou na svou vlast, na své schopnosti (například zpěv), pracovitost atd. Takovýmto sebevědomým mužem byl často mladý voják, nebo zpěvák, ale mohl to být i chudý mládenec, který touží po lásce k mladému hezkému děvčeti.

Fyzický popis muže nebyl v kramářském textu příliš rozebrán, text se zaměřoval spíše na psychické vlastnosti. Přesto se objevovala zmínka o tom, že byl konkrétní muž fyzicky přitažlivý, ale podrobný popis toho, čím byl přitažlivý nebo čím se vyznačovala jeho krása v textu nezaznělo. Někteří muži byli popisováni jako praví gentlemani, kteří byli čistě oblečení.

Psychické vlastnosti mužů byly popisovány podrobněji. Muž byl striktně hodný, nebo zlý. Hodný muž miloval svou rodinu. Vážil si své manželky, byl pyšný na své děti s také měl rád vlastní rodiče. Pokud v příběhu nastala situace, kde muž o svou rodinu přišel, plakal a trápil se při její ztrátě. Někteří muži byli popisováni jako citlivé osoby s křehkou duší. Pokud se muž zamiloval do ženy a ta ho následně opustila, nemohl se zamilovat do jiné ženy a ve většině případech spáchal sebevraždu. Pokud byla mužská postava obětí, byl to muž srdečný, pracovitý, hodný, měl rád své děti, manželku i rodiče. Většina mužských postav hodných i zlých holduje alkoholu, mrhá penězi a posedává v hospodě. Muž je hlavou rodiny, zaopatřuje a stará se

o celou rodinu. V některých případech muž rozhodoval o přidělu stravy pro různé členy domácnosti.

Pokud měl muž zlý charakter, byl zlý po celou dobu příběhu a nezměnil se v hodného ani po odpykání si trestu. Muž byl také popisován jako tyran, který měl potěšení z omezování a týrání jiných osob. Negativní forma mužství byla v uvedených písních znázorněna skrz vrahy. Z kramářských tisků je patrné, že muži vybrané oběti vraždili s oblibou a ve většině případů svých činů nelitovali. Líbilo se jim zabíjení, mordování, týrání a následné zohavění oběti. Muži převážně zabíjeli pro peníze a vidinu bohatství, loupili a okrádali, nebo chtěli okrást své oběti. Pouze v jedné ukázkové písni muž neloupil, ale zabil své vlastní děti, manželku i sám sebe, aby svou rodinu vysvobodil z bídy. Také vrazi zabíjeli více než jednu osobu. Vrah měl obvykle alespoň jednoho komplice, samostatně vraždil jen výjimečně. Častějším jevem bylo, že muži vraždili ve skupině. Pokud se muž uchýlil k vraždě, vždy svůj čin vykonal, pouze v jednom uvedeném příkladu čin nemohl vykonat, protože ho nedokázal uskutečnit a následně po tomto neúspěchu zemřel nešťastnou náhodou. Není ale možné tyto údaje nijak přesněji sumarizovat, protože pro tuto bakalářskou práci bylo vybráno 30 kramářských písní z 2940.

V kramářském textu byl muž zobrazen i obrázkovou formou. U šesti použitých obrázků byly jasné mužské rysy. Dominantou mužské postavy na obrázku byla jeho silná a vyšší postava se zřetelnou svalovou výbavou. Pokud z obrázku byly zřejmé rysy, byly ostré. Muži měli delší sestřih s hustými tmavými vlasy. Vlasy působily velice upraveným dojmem u vojáku a mládenců oděných v krojích. Zpěváci či chudší lidé byli na obrázku zachyceni s rozčuchaným účesem. U jednoho případu mužovu hlavu zdobil klobouk. Mužovu tvář mnohdy krásil knír, ale někteří muži byli oholeni. Oblečení bylo různorodé. Někteří muži byly oblečeni do vojenské uniformy, moravského kroje nebo byli oblečeni do košile a kalhot.

5.2 Podoby feminity v kramářských tiscích

Následující kapitola se věnuje stanovením podoby a formy ustanovování hraničních podob feminity, jakožto normativních principů formování genderových rolí u představitelů insitních vrstev 19. století.

Z kramářských tisků, které se objevují v bakalářské práci, je zřejmé, že se forma a podoba reprezentace žen nijak zásadně neměnila. Pokud žena milovala svou rodinu, plakala a trápila se při její ztrátě. Žena většinou upřednostňovala názor rodičů před svým. Ve většině případů, pokud měla žena na výběr vzít si movitého mládence, nebo chudého, upřednostnila toho bohatého. Žena také prahla po lásce, ale ve většině případů se svou láskou neskončila, ale

oplakávala ji. Žena většinou poslouchala svého muže, hospodařila v domě a vychovávala děti a byla pracovitá.

Pokud se v textu objevil fyzický popis ženy, byla ve většině případech modrooká, tváře měla červené jako telátko či květ. Když ženská postava představovala dítě, byla popisována jako milé, spanilé, roztomilé děvčátko. Pokud to byla mladá dívka, byla čistá, neposkvrněná, toužila po lásce, nebo po bohatství. Když ženská postava byla matka, své děti milovala a plakala nad jejich ztrátou a litovala je. Pouze v jednom uvedeném případě žena pokaždé když porodila dítě, jej zabila a nikdy toho nelitovala.

Pokud měla žena zlý charakter, byla zlá po celou dobu příběhu a nezměnila se v hodnou ani po odpykání si trestu, ale většinou litovala svých činů. Téměř v každém příkladu ženské zločinnosti, žena vraždila z nešťastné lásky. V kramářské písni „*Nová píseň. Krkavčí matka. O hrozné vraždě malé Růženky. Sepsáním a nákladem Božy Nováka z Prahy. Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Františka pochybila v lásce se zlodějem, z jejichž nešťastné lásky vyšla malá Růženka. V další ukázce ženské zločinnosti v písni „*Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské, jež a pomoci svého milého, horníka Jana Šimánka, dne 27. Října 1898 svého muže Josefa ve spánku petrolejem polila a upálila. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, 184-I.*“ Anna také prožívala nešťastnou lásku, zamilovala se do jiného muže a ke svému manželovi cítila nenávisť. Třetí vzor nešťastné lásky lze spatřit v „*Nejnovější píseň žalostné a pravdivé události, která bezdětná žena, láskou šílená uskrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela, což se stalo v měsíci srpnu roku 1885 v jednom městě blízce Tábora. Tisk Al. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.*“, kde byla neplodná žena ve vztahu se svým mužem nešťastná, protože manželovi nemohla porodit potomka a když mu opatřila jeho ztraceného syna, cítila se manželem nemilovaná. Ve vybraných písních ženy zabily, až na jednu výjimku, pouze jednu osobu. Ve všech případech ženské zločinnosti je zřejmé, že ženy vraždily rychle, nevyžívaly se v mordování, zabily rázně a svého činu později litovaly. Výjimkou je: „*Smutná píseň pod názvem Krvelačná nevěsta. Sepsáním a nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu, Tiskem Jul. Janů v Praze.*“ Vraždkyně, která zabila své 3 čerstvě narozené děti a dále v tomto příběhu ráda týrala matku svého milého, kterou později zabila. Vůbec svého rozhodnutí nelitovala, dokonce ze svého činu měla radost.

Žena byla v kramářských textech znázorněna i obrázkovou formou. Ženin samostatný obraz byl pouze u dvou příkladů, a to u Historické písně Mirlanda, vévodkyně Bretaňská a u Nové písně: Má Zuzanka. Mirlanda byla zobrazena jako bohatá vévodkyně, oděná v drahých šatech bez ozdob. Postava Mirlandy je velice štíhlá, působí až křehkým dojmem. Mirlanda klečí a nejspíš se modlí, nebo má spoutané ruce. Její pohled působí zamyšleným

dojmem, zrak směřuje k nebesům. Vlasy má dlouhé rozpuštěné a volně ji padají po zádech. Zuzanka byla zobrazena jako chudé děvče. Je oděna v uniformě pro pokojskou a má výrazně chudší šat než Mirlanda. I když kramářská píseň popisovala Zuzanku jako statnou silnou ženu, její postava na obrázku působí štíhlým sportovním dojmem. Vlasy Zuzanky jsou dlouhé přikryté šátkem. Pohled Zuzanky směřuje do země. U sedmi obrázků byly ženy znázorněny zároveň s muži. U těchto obrázkových motivů je žena výrazně nižší a křehčí než mužská postava. U zbylých šesti obrázků není zcela zjevné, zda se jednalo o ženu, či muže, protože obrázky znázorňovali modlící se osoby, osoby v dálce, prchající osoby atd. Opět není možné tyto údaje nijak blíže sumarizovat, jelikož vzorek není pro tento závěr z analýzy dostačující.

ZÁVĚR

První část bakalářské práce je věnována obecnému definování dlouhého 19. století. Z bakalářské práce lze vyčíst, že přívlastek dlouhé je zapříčiněn tím, že devatenácté století začíná již ve století osmnáctém a končí ve dvacátém. Důvodů proč tyto dvě období autoři spojují je mnoho, je to například díky událostem, které se odehrály, jako je Francouzská revoluce, napoleonské války, nebo třeba josefínské reformy. Z bakalářské práce vyplývá, že v 19. století vládla chudoba, nouze, vysoká úmrtnost, horší sociální a zdravotní péče a celkově zabezpečení jednotlivců i rodin. Postupně však nastal hospodářský růst, proměnilo se zemědělství, čímž se zlepšila ekonomická situace, přišly nové vědecké poznatky, rozšířila se literatura, vzniklo organizované zdravotnictví, zlepšilo se školství atd. V českých zemích se bojovalo o obnovu češtiny a vznik moderního českého národa. Časem se začaly prosazovat politické a hospodářské principy liberalismu. Nejen že se obměnil vzhled města a venkova, ale také se zrodil nový právní systém a s tím i způsob vlády.

Z bakalářské práce vyplývá, že lidé začínali upřednostňovat jiné potřeby, hodnoty ale i věci, a tím postupně přicházel téměř nový pohled na svět. Jednou z důležitých změn byla změna v přístupu k ženám. Habsburská monarchie stála na ekonomickém i sociálním vzestupu, vznikla nová sociální vrstva podnikatelů a podnikání se stalo plnohodnotným zaměstnáním. I přesto zde stále existovala tzv. insitní či dolní vrstva obyvatelstva. Dlouhé 19. století, je stěžejní pro vyjasnění insitní či dolní vrstvy obyvatelstva, která se ve stavovské společnosti vyznačovala bídou. Většinou šlo o nevzdělané, bezprávné a nekvalifikované venkovské obyvatelstvo. Do této skupiny lidí patřili lidé na okraji společnosti: tuláci, žebráci, Cikáni a lidé z chudé střední vrstvy: dělníci, domkáři, chudí rolníci atd. Tyto osoby si mimo své zaměstnání často museli přivydělávat i jinou činností, jako byla třeba výroba bižuterie, broušení kamenů, prádelnictví, tkalcovství atd. Došlo zde také k vysvětlení důležitého pojmu kramářský tisk, tedy ojedinělého zdroje literatury pro střední a chudé insitní vrstvy. Z práce je zřejmé, že lidé žijící v tomto období měli podobnou mentalitu jako lidé dnešní doby. Chtěli žít spokojený život, byli srdeční, uměli se zamilovat, uznávali lásku ke své rodině, v nouzi si pomáhali, existovala mezi lidmi určitá míra solidarity, byli hrdí na svou vlast, odsuzovali nevěru, lenost a vypočítavost.

Pro lepší orientaci v bakalářské práci byl do druhé kapitoly vložen seznam všech autorem použitých kramářských tisků z dlouhého 19. století, které byly v rámci kapitoly stručně rozebrány a popsány. Práce obsahuje popis místa, kde se odehrával děj písňového příběhu, charakteristika hlavních postav dále je stručně nastíněná zápletka příběhu. Kapitola je následně

obohacena o obrázky, které se v použitých tiscích objevují. V genderovém kontextu byly obrázky zhodnoceny následovně. U sedmi obrázků bylo jasné, že obrázky znázorňují obě pohlaví jak muže, tak ženy, jednalo se nejčastěji o obrázky milenců. U šesti obrázků není zjevné, zda se jednalo o ženu, či muže. Tyto obrázky znázorňovaly modlící se osoby, osoby v dálce, prchající osoby atd. U šesti obrázků bylo zřetelně jasné, že se jedná pouze o znázornění mužské postavy, jednalo se o vojáky, zpěváky, či konkrétní osoby, například travič Novotný. Samostatný obrázek ženy byl znázorněn pouze u dvou případů.

Další část bakalářské práce byla věnována představení a vymezení základních obrysů vývoje genderové problematiky v 19. století. Z práce lze vyčíst, že gender sleduje sociální a kulturně podmíněné rozdíly v současnosti, ale i minulosti mezi muži a ženami ve společnosti. Také z práce plyne, že se gender zabývá společensky utvářenými postoji a modely chování, které jsou v dané společnosti zakotvené jako typicky mužské či typicky ženské. Gender byl tedy klíčový k dosažení cíle bakalářské práce, kterým je: stanovení podob a forem vytyčení hraničních podob maskulinity a feminity, jakožto normativních principů formování genderových rolí u představitelů insitních vrstev 19. století.

Dále byla genderová problematika rozepsaná hlouběji, práce objasňuje pojem genderová identita, jenž je spjata s genderovou socializací. Genderová socializace může mít formu vědomého úsilí posilující genderová očekávání, jak se daná osoba má chovat v rámci maskulinity či feminity. Tyto typické vlastnosti mužské a ženské se nazývají genderové stereotypy, jež práce stručně charakterizovala. Práce plynule navázala na pojem ideál genderového konstrukt, který měl jasné kontury jak pro ženskou, tak pro mužskou část společnosti a měl být inspirací a motivací, pro osoby žijící v 19. století v českém prostředí. V návaznosti na genderovou problematiku došlo k vysvětlení termínu feminismus, protože ve sporu pohlaví nešlo nikdy o samotné ženy, ale také o muže. Muži se značně podíleli na prosazení práv žen. Psali odborné knihy a články a vždy byli po ženském boku. Kapitola shrnuje tři vlny feminismu, jenž jsou důležité k pochopení celé situace genderové problematiky v 19. století. Dále je podrobněji rozebrána identita mužství.

Z bakalářské práce je zřejmé, že gender byl konstruován jako sociální pohlaví vždy, a jen variovala jeho podoba, proto práce hledá, zda svůj odraz nacházely dobové genderové konstrukty i v kramářských tiscích.

Z bakalářské práce je zřejmé, že muž měl důležitou sociální roli v rodině. Byl to převážně živitel a hlava rodiny, měl právo spravovat majetek, rozhodoval o výchově i o budoucím povolání svých dětí, dále mu děti náležely i v případě rozvodu (až na malé výjimky). Manželovi po svatbě patřilo ženské věno, i když byl dříve chudý a nemajetný.

Chlapci měli možnost vyššího studia, bratr zaujímal v rodině důležitější postavení, mohl víc užívat v učení, zábavě, erotice a nekladly se na něj tolik přísné požadavky, avšak hrozilo nebezpečí, že muže odvedou do války. Z kramářských tisků, které se objevují v bakalářské práci je zřejmé, že se forma a podoba muže nijak zásadně neměnila. Ve většině kramářských textech se mužská postava objevovala jako malý chlapec, mládenec anebo muž v produktivním věku. Dětská postava muže byla vždy postavou kladnou, nevinnou a bezbrannou, ve většině případů byla v písňovém příběhu obětí hrozné události či trestného činu. Postava mládence byla vždy v kramářském textu charakterizována svou živelností, sebevědomým chováním a ctižádostivostí. Mladým mužem byla postava vojáka, zpěváka, nebo chudého mládence prahnoucí po lásce. Muž v produktivním věku mohl být postavou manžela, otce, lupiče, zloděje a vraha. Fyzický popis muže se v kramářských textech příliš nevyskytoval. V některých případech se objevila zmínka o tom, že byla postava muže krásná, drsná, škaředá. Hlouběji tyto fyzické vlastnosti nebyly charakterizovány. Daleko větší pozornost byla věnována psychickým vlastnostem, které byly striktně pozitivní či naopak striktně negativní. Pokud byl muž hodný, miloval svou rodinu, byl citlivý a srdečný, vážil si své ženy, dětí i rodičů. Pomáhal ostatním v nouzi, snažil se dobře zaopatřit rodinu, byl pracovitý, čestný a šlechetný. Nebál se projevit své emoce, když nastala situace, že přišel o své milované neschovával svůj zármutek, plakal a trápil se při jejich ztrátě. Některé mužské postavy se vyznačovaly svou křehkou duší, mladistvou přecitlivělostí a touze po romantice. Mnoho mužských postav bylo vlastenecky orientovaných, oddaných své rodné české zemi. Pokud měl muž zlý charakter, byl zlý po celou dobu písňového příběhu a nezměnil se v hodného ani po odpykání si trestu. Většina zlých i hodných mužských postav v kramářské produkci holduje alkoholu. Negativní postavy mrhají svým majetkem, penězi a většinu času posedávají v hospodě. Tyto postavy se vyznačují svou lakotou, pomstychtivostí, závistí k druhým, surovostí, agresivními projevy a zanedbaností své osoby. Negativní forma mužství byla v práci znázorněna skrz vrahy a lupiče. Tyto postavy prahly po majetku, proto se uchýlovaly k vykrádání a následnému týrání, či zabití oloupených. Muži ve většině případů spolupracovali s jedním či více komplici. Loupení bylo obvykle promyšleným činem, ale navazující akt vraždy prováděli bez rozvahy a v afektu. V kramářských textech se objevovali různé metody tyranie, surovosti a technik zabíjení. Muži se vyžívali v pomalé a kruté smrti, nejčastějším případem bylo, že dětské postavy byly nejrůznějšími způsoby zabity přímo před zraky jejich bezbranné matky. Nejoblíbenějším nástrojem k ublížení na zdraví a následném zabití obětí, byli nože a sekery. Vrah nepohrdl ani jinými pomůckami, jako byly lana či poleno. Pokud vrah neměl žádný vhodný předmět, kterým

by oběti ublížil, neváhal použít své vlastní ruce a pěsti. Nejdříve oběť zbil a přelámal ji kosti a poté oběť uškrtil.

Práce dále vyjasňuje termín identita ženství v dlouhém 19. století. Z kapitoly vyplývá, že si ženy v době dlouhého 19. století uvědomovaly sociální pohlaví neboli feminitu. Měly povinnost starat se o domácnost, pomáhat v hospodářství a řádně se starat o děti. Žena ve většině případů měla submisivní povahu a nechávala se ovlivňovat svým okolím. Byla poslušná, dbala na rady svých rodičů a pomáhala svému manželovi. Postava ženy si při výběru svého ženicha dobře rozmyslela, zda je daný muž vhodný, aby zaopatřil celou budoucí rodinu. Dávala přednost bohatým a movitým mládencům a tím se často dostala do situace, kdy ztratila lásku, manžel si ji nevážil a nebyl na ni hodný. V opačném případě, když dala přednost lásce a provdala se za chudého ve většině případů to nedopadlo dobře, protože se ocitla na okraji společnosti a žila v bídě. Fyzický popis ženské postavy se v kramářském textu objevoval častěji než u postavy mužské. Žena byla převážně popisována jako modrooké děvče s líbezným obličejem a červenými líčky s drobnou něžnou postavou. Podrobný popis fyzického vzhledu byl ojedinělý, vyskytoval se pouze v jedné uvedené kramářské písni „Má Zuzanka“, kde žena byla popsána jako statná silná samostatná a cílevědomá žena. V kramářské produkci byla žena popisována jako malé dítě, slečna na vdávání, manželka, matka nebo vražedkyně. Pokud měla žena zlý charakter, byla zlá po celou dobu příběhu a nezměnila se v hodnou ani po odpykání si trestu. Většina ženských postav s negativní formou feminity prahly po bohatství, upřednostňovaly peníze před láskou, ale později až na výjimky svých činů litovaly. Vražedkyně ve většině případů čin spáchaly samostatně bez komplice. Vraždy, které spáchaly ženy se lišily od vraždy provedené mužem tím, že ženy čin provedly rázně, bez protahování a ve většině případů bez týrání. Vesměs všechny vraždy pramenily z nešťastné lásky. Ženy zabíjely různorodě. Každý příběh měl jiný způsob zabití. Oběť byla uškrtna, polita petrolejem a následně upálena, nebo se v písni smrtící čin dopodrobna nerozebíral a kladl se důraz na jiné okolnosti příběhu.

Z práce lze vyčíst, že muži měli častěji a více forem negativního chování, přičemž se však stereotyp o „hodné holčičce a zlém chlapci“ nepotvrdil, protože i když bylo žen vražedkyň méně, tak většina ženských postav měla nějaké negativní vlastnosti. Kramářské tisky obvykle obsahovaly ponaučení, či morální pohled na situaci. Doporučovaly lidem, aby se vyvarovali podobným činům a vyzývaly posluchače, aby si vážili své rodiny a přátel.

PRAMENY

Kramářské písně z období dlouhého 19. století, které jsou uchovány ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích.

Časová píseň Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala! Sepsal Ant. Semecký – Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze.

Historická píseň Mirlanda, vévodkyně Bretaňská. V Příbrami. Sklad a k dostání u Eug. Petersona. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.

Nejnovější píseň žalostné a pravdivé události, kterak bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela, což se stalo v měsíci srpnu roku 1885 v jednom městě blíže Tábora. Tisk Al. Landfrasa syna v Jindř. Hradci.

Nejnovější popěvek „To se vajs!“ Sepsal Jindřich Schmiedt. Tiskem Jul. Janů v Praze. – Nákladem M. Kantorové.

Nová a pravdivá píseň o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889, což v této písni nejlépe se vyrozumí. Nakladatelem Karla Pavlica. Tisk A. Landfrasa syna v Jindř. Hradci. Sepsal a na svůj náklad vydal Karel Pavlica, zpěvák ve Valašském Meziříčí.

Nová hrůzostrašná a truchlivá píseň o sedmeronásobném traviči Fr. Novotném z Komárova, který během 8 roků sedm nevinných dítek se světa sprovodil, začež 25. února 1899 v Chrudimi na popravišti skončil. Sepsal Ant. Semecký – Švestka. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, Karlova ul. 184.

Nová píseň K Žižkovu cestička ušlapaná. Sepsáním a nakladatelem Anděly Pokorné. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Nová píseň o zničení přísahy věrnosti. Sepsal Václav Slavík. Náklad a vydáním Josefa Chládky z Heřman. Městce.

Nová píseň pod názvem „Každé děvče rádo hochu švarného“ Nakladatelem Edvarda Paula ze Slaného. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Nová píseň pod názvem: „Kukačka“. Nákladem a sepsáním Jos. Flody. Tiskem Jana Spurného v Praze.

Nová píseň pod názvem: Radost se smutným koncem. Sepsáním a nákladem Jos. Teisingra. Tiskem Jana Spurného v Praze.

Nová píseň pro mládence a panny. Tiskem Jana Spurného v Praze. – Nákladem vlastním.

Nová píseň pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci. Nákladem a sepsáním Františka Haize. Tiskem Jana Spurného.

Nová píseň. Krkavčí matka. Hrozná vraždě malé Růženky. Sepsáním a nákladem Božy Nováka z Prahy. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Nová píseň: Má Zuzanka. Tiskem a nákladem V. Augusty, dříve Jos. Bergrova v Litomyšli. – 1248. Napsal J. J.

Píseň ku oslavě Zemské jubilejní výstavy 1891. Napsal Adolf Freund-Libšický. Nakladatelem Adolfa Freunda z Libšic. Tiskem Jul. Janu v Praze.

Píseň o hrůzné katastrofě, která se stala v uhelných dolech v Karvině ve Slezsku. Sepsáním a nakladatelem Josefa Chládky. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Píseň o loupežných vraždách, které spáchal Hugo Šenk na svých milenkách. Nákladem i sepsáním Václava Šuty. Tiskem Jana Spurného v Praze.

Píseň o utonutí dvaceti zákopníků. Sepsal Adolf Freund z Libšic. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Píseň o velké povodni, která dne 3. a 4. září roku 1890. v Čechách zuřila. Sepsáním a nakladatelem Aug. Zoubka. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Píseň o vraždách a samovraždě které vykonal otec na svých dítkách a manželce ve Vartnsdorfu u Lince. Sepsáním a nákladem Arnošta Chládky. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Píseň pro šlechtné nevěsty u večer před kopulací při věnců vílí, i také pro družičky. Tiskem a nákladem V. Augusty v Litomyšli. – 202. (Kdo píseň sepsal, nebylo v kramářském tisku poznamenáno.)

Smutná píseň desateronásobné vraždě, která spáchána byla sedmi vrahy, v Červeném mlýně, mezi velkými vrchy nedaleko městečka Poběbic. Sepsáním a nákladem Frt. Klána ze St. Boleslavi. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Smutná píseň loučení při pohřbu. Sepsáním a nákladem Václava Nováka. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Smutná píseň o loupežné vraždě, kterou spáchali dva sedláci na kupci Kechnerovi, jeho manželce a dvou spanilých dítkách v obci Perinci dne 13. října 1894. Sepsáním a nákladem Františka Klána ze Staré Boleslavi, okresu Brandýského nad Labem. Tiskem Jul. Janů v Praze.

Smutná píseň pod názvem: Krvelačná nevěsta. Sepsáním a nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu, Tiskem Jul. Janů v Praze.

Truchlivá píseň Přesmutný konec věrné milenky, který se stal dne 8. dubna t. r. na trati Státní dráhy mezi Letky a Libšicemi. Sepsáním a nákladem M. Pokorné. Tisk J. Spurného v Praze.

Vojánská složená ku potěše českých vojáků na pochodech a v ležení. Nákladem Josefa Chládky z Rožmitálu. Tisk Jana Spurného v Praze.

Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské, jež a pomoci svého milého, horníka Jana Šimánka, dne 27. Října 1898 svého muže Josefa ve spánku petrolejem polila a upálila. Tiskem a nákladem Jul. Janů v Praze, 184-I.

Žalostný příběh o nezdárném synu, který na svých rodičích vraždu chtěl spáchat a jak od boha potrestán byl. Sepsáním a nákladem Ant. Nováky z Ouherčic u Chrudimi. Tiskem V. Augusty v Litomyšli. – 1262.

LITERATURA

ANON., 1933. *Ottův slovník naučný Nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Díl 2., Svazek 2. Praha: vl. nákladem.

ANON., 1934. *Ottův slovník naučný Nové doby: dodatky k velikému Ottovu slovníku naučnému*. Díl 3., Svazek 1. Praha: vl. nákladem.

ANON., 1996. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*, Praha: Mladá fronta.

FIALOVÁ, Ludmila et al., 1998. *Dějiny obyvatelstva českých zemí*. Vyd. 2. Praha: Mladá fronta. ISBN:80-204-0720-0

FILIPOWICZ, Marcin, ZACHOVÁ, Alena, 2010. *Rod v memoárech*. Nakladatel: Pavel Mervart. ISBN 978-80-87378-11-3

GEBAUEROVÁ, Marie, 1926. *Rodinné vzpomínky na Jana Gebauera*. Kladno.

HLAVAČKA, Milan, 2014. *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době*. Praha: Historický ústav. ISBN 978-80-7286-219-1.

HORSKÁ, Pavla, MAUR Eduard, MUSIL Jiří, 2002. *Zrod velkoměsta: urbanizace českých zemí a Evropa*. Praha: Paseka. ISBN 80-7185-409-3.

KEDRON, K., 2014. *Genderové aspekty ve slovanské frazeologii: (na materiálu běloruštiny, polštiny a češtiny)*, Praha: Univerzita Karlova v Praze. Nakladatelství Karolinum.

KIMMEL, Michael S., 2005. *The History of Men: Essays on the History of American and British Masculinities*. New York. ISBN 978-0791463406

KUČEROVÁ, Vlasta. 1914. *K historii ženského hnutí v Čechách (Amerlingova éra)*. Praha: Čas.

KNOTKOVÁ, B., 2008. *Obrazy ženství v náboženských kulturách*. Praha: Paseka.

LENDEROVÁ, Milena, 2009. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Vyd.1. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. Česká historie. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, Milena, JIRÁNEK, Tomáš, MACKOVÁ, Marie, 2011. *Z dějin české každodennosti: život v 19. století*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1683-4.

LENDEROVÁ, Milena, 2009. *Žena v českých zemích od středověku do 20. století*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7106-988-1.

LENDEROVÁ, Milena., 2016. *K hříchu i k modlitbě: žena devatenáctého století*. Vydání druhé, v Karolinu první, přepracované. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-3540-8

MÜCKE, Pavel. VANĚK, Miroslav. Třetí strana trojúhelníku – Teorie a praxe orální historie. Karolinum, 2015. ISBN: 9788024629315

- NEUMANN, Stanislav Kostka a Evženie KLOUČKOVÁ, 1999 *Dějiny ženy: populárně sociologické, etnologické a kulturně historické kapitoly*. Praha: Otakar II. ISBN 80-86355-03-9.
- OAKLEY, Ann. POLÁČKOVÁ, Milena. POLÁČEK, Martin, 2000. *Pohlaví, gender a společnost*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-403-6.
- POLIŠENSKÝ, Josef, OSTROVSKÁ, Sylvia, 2000. *Velké a malé ženy v dějinách lidstva*. Praha: Jan Krigl. ISBN 80-902045-5-4.
- RENZETTI, C.M. a CURRAN, D.J., 2003. *Ženy, muži a společnost*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0525-2.
- RHEINHEIMER, Martin, 2003. *Chudáci, žebráci a vaganti. Lidé na okraji společnosti. 1450–1850*. Praha: Vyšehrad. ISBN 80-7021-579-8.
- RITCHIE, Donald, 2003. *Doing Oral History*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0195 154344.
- ROŽANEK, Otakar, 1903. *Pud pohlavní a prostituce I*. Praha.
- SCOTT, Johan, W., 1986: *Gender: A useful Category of Historical Analysis, American Historical review*. Oxford University Press.
- SLABÁKOVÁ, Radmila, 2012. *Konstrukce maskulinní identity v minulosti a současnosti: koncepty, metody, perspektivy*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny. ISBN 978-80-7422-218-4.
- SOBKOVÁ, Helena, 1995. *Kateřina Zaháňská*. Praha: Mladá fronta. ISBN: 80-204-0532-1
- ŠUBRT, J., 2007. *Soudobá sociologie I: (teoretické koncepce a jejich autoři)*, V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-1275-1
- VANĚK, Miroslav a Pavel MÜCKE, 2015. *Třetí strana trojúhelníku: teorie a praxe orální historie*. 2. přeprac. a dopl. vyd. V Praze: Karolinum. ISBN 978-80-246-2931-5.
- VESELÁ, Renata, 1993. *Vývoj rodinného práva do roku 1938*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-0794-X.
- VĚŠÍNOVÁ, Eva a Hana MAŘÍKOVÁ, 1999. *Společnost žen a mužů z aspektu gender: [sborník studií vzniklých na základě semináře Společnost, ženy a muži z aspektu gender pořádaného Nadací Open Society Fund Praha]*. Praha: Open Society Fund, ISBN: 80-238-4770-8
- VINAŘICKÝ, Karel, 1843. *Varito a lyra*. Praha: Vida vida, ISBN 80-902035-1-5
- ZÁBRODSKÁ, K., 2009. *Variace na gender: poststrukturalismus, diskurzivní analýza a genderová identita*. Praha: Academia, ISBN 978-80-200-1752-9.

ONLINE ZDROJE

Havrda, Lubomír, 2012. Lubomír Havrda [online]. www.lubomirhavrda.cz [cit. 23.10.2018]. Dostupné z: http://www.lubomirhavrda.cz/Kramarske_tisky.html

Špalíček digitální knihovna kramářských tisků, Národní muzeum, Copyright © Powered by Gulliver & AiP Beroun 2018, [online]. www.spalicek.net [cit. 23.10.2018]. Dostupné z: <http://www.spalicek.net/?q=node/56>

Vavroušek, J. & Plos, J., 1994. *Lidské hodnoty a společnost v pohybu*, Praha: Kruh nezávislé inteligence a Společnost pro trvale udržitelný rozvoj. [online]. www.vesmir.cz [cit. 15.10.2018]. Dostupné z: <https://vesmir.cz/cz/casopis/archiv-casopisu/1994/cislo-5/lidske-hodnoty-spolecnost-pohybu.html>

TAUBEROVÁ, Monika, 2012. Copyright © 2012 Národní muzeum. *Děti sbírají v lese dříví bosé, okolí Koutu na Šumavě, západní Čechy, začátek 20. století, Národní muzeum, Historické muzeum, Etnografické oddělení, Fotografický archiv, i. č. EA11280, foto:, začátek 20. století.* [online]. www.muzeum3000.nm.cz [cit. 17.01.2019]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/clanek/historie-detskych-pantoflicku>

Autor: dan, 2012. Copyright © 2012 Národní muzeum. *Děti a dětství na sklonku habsburské monarchie.* [online]. www.muzeum3000.nm.cz [cit. 17.01.2019]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/aktuality/deti-a-detstvi-na-sklonku-habsburske-monarchie>

KUDELOVÁ, Mária, 2015. *V čem jste se, dámy, vdávaly... (Katalog k výstavě)* [online]. www.muzeum-sumperk.cz [cit. 17.01.2019]. Dostupné z: <http://www.muzeum-sumperk.cz/domains/muzeum-sumperk.cz/index.php/cs/muzejicko/21-odborne-clanky/186-maria-kudelova-v-cem-jste-se-damy-vdavaly>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1 Zpěvák z písně: Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!.....	22
Obrázek 2 Dvě masky z písně: Nejsi, nejsi, jak jsi se dělala!.....	22
Obrázek 3 Titulní strana historické písně: Mirlanda, vévodkyně Bretaňská.....	23
Obrázek 4 Ukázka z písně o žalostné a pravdivé události, kterak bezdětná žena, láskou šílená uškrtila nevinného synáčka svého vlastního manžela.....	24
Obrázek 5 Ukázka obrázku z kramářské písně s názvem: Nejnovější popěvek „To se vajs!“ .25	
Obrázek 6 Ukázka obrázku z titulní strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889	26
Obrázek 7 Ukázka z druhé strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889	26
Obrázek 8 Ukázka obrázku z páté strany písně o přehrozné a strašlivé bouři, krupobití a povodni v Jižních Čechách, u města Přeštic v kraji Plzeňském dne 16. května 1889	27
Obrázek 9 Oběšený travič Novotný	28
Obrázek 10 Zamilovaný pár mladých lidí	29
Obrázek 11 Přísahy věrnosti	30
Obrázek 12 Chudé děvče a voják	32
Obrázek 13 Ukázka obrázku z písně pro naši mládež, všem dívkám ku povšimnutí o nevěrném milenci	33
Obrázek 14 Ukázka z písně Krkavčí matka.....	34
Obrázek 15 Ženská postava	35
Obrázek 16 Památník mrtvých zákopníků.....	37
Obrázek 17 Ukázka obrázku k písni o desateronásobné vraždě.....	39
Obrázek 18 Obrázek truchlíciho muže	42
Obrázek 19 Obrázek pěti vojáků	43
Obrázek 20 Obrázek z písně: Výstražná píseň o ukrutné ženě Anně Otcovské.....	44
Obrázek 21 Obrázek z písně: O nezdárném synu	44
Obrázek 22 Ukázka školní třídy	63
Obrázek 23 Svatební fotografie manželů Weiserových z 90. let 19. století	65